

DE NAMEN VAN GOD

R.A. Hakvoort

DE NAMEN VAN GOD

In het Oude Testament

Uit: 'Bode des Heils in Christus', jaargang 133-134 (1990-1991)

De namen van God

In het Oude Testament

Auteur: R.A. Hakvoort
Vormgeving: Jan Paul Spoor
Eerste editie: 1990 BdH jrg. 133-134 (ISSN 0006-5439)
Vierde editie: 2026 OudeSporen online uitgeverij

ISBN/EAN 978-90-74319-01-0
NUR 707

De bijbeltekst in deze uitgave uit het Oude Testament is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling: © Stichting HSV 2010. Uitgeverij Jongbloed – Heerenveen. Alle rechten voorbehouden,

De bijbeltekst in deze uitgave uit het Nieuwe Testament is ontleend aan de TELOS-vertaling: © Grace Publishing House – Rhenen. Alle rechten voorbehouden.

'Vertel mij toch Uw naam...'

Genesis 32:29

Inhoud

Inleiding	8
Elohim	15
Jahweh	22
Noot.	29
Eljoon	31
Sjaddaj	39
De betekenis van het woord Sjaddaj	47
Eloah en El	50
Adoon, Adoniem en Adonaj	58
Adoon	59
Adoniem.	60
Adonaj	62
Onze Heere	65
Jahweh Zebaoth	68
El Olaam.	77

Inleiding

Er is voor een christen niets belangrijker dan een juiste kennis van wie God is. Immers, hoe meer wij onder de indruk komen van Zijn majesteit en Zijn grootheid, des te kleiner en nederiger worden wij; hoe meer wij Zijn gerechtigheid leren zien, des te nauwgezet zal onze levenswandel zijn, des te meer in overeenstemming met Zijn natuur; hoe meer wij beseffen dat wij de discipelen zijn die Hij liefheeft, des te meer kunnen wij op onze beurt onze broeder en onze zuster, onze vriend en zelfs onze vijand liefhebben; hoe meer wij in de geheimen van God indringen (Job 11:7), des te meer grond hebben wij om Hem te aanbidden.

In deze artikelenserie willen wij een poging wagen om dieper door te dringen in die kennis van God. Dat willen wij doen aan de hand van de namen waaronder God Zich in het Oude Testament aan de mens heeft geopenbaard. Tevens willen wij proberen hier geestelijke lessen voor ons hart uit te halen. Hierbij is het echter absoluut noodzakelijk, zowel voor de schrijver als voor de lezers, om dit alleen te doen onder de leiding van de Heilige Geest. *‘Want wie van de mensen kent het innerlijk van de mens, dan de geest van de mens die in hem is? Zo kent ook niemand het innerlijk van God, dan de Geest van God’* (1 Kor. 2:11).

In het Oude Testament vinden wij vele namen en benamingen voor God. Hoe zou het ook anders kunnen? Hij is toch veel te groot om in één omschrijving weer te geven? Het is net als met de vier Evangelien

in het Nieuwe Testament: elk van die Evangeliën schildert ons een andere heerlijkheid van de Zoon van God; en tezamen tonen zij ons Hem die al ons kennen te boven gaat, *'de Zoon die niemand kent dan de Vader'* (Matt. 11:27). En zoals er ook vele verschillende levitische offers nodig zijn om ons iets te leren van het ene Offer van Gods Zoon (Hebr. 9:13-14), zo leren al die verschillende namen van God uit het Oude Testament ons de verschillende heerlijkheden van de drie-enige God. Ook in deze namen mogen wij in zekere zin verwijzingen zien naar wat het Nieuwe Testament ons volledig openbaart: een eeuwige God bestaande uit drie Goddelijke Personen: Vader, Zoon en Heilige Geest.

Maar laten wij onze studies beginnen met te overdenken wat een naam voor een Jood inhoudt. Als wij onze kinderen namen geven, dan kiezen we meestal namen uit die we leuk of mooi vinden. Maar in het oude Israël is een naam veel meer. Het is niet alleen een etiket, een benaming, maar het drukt uit wát, of beter: wíe iemand is. Daarom is op veel plaatsen in de Schrift de *'naam van de HEERE'* equivalent aan *'de HEERE' Zélf* (zie bijv. 2 Sam. 7:13; Jes. 30:27 en Hand. 3:16). Bovendien heeft het Hebreeuwse woord voor 'naam' (*sjeem*) net als in ons taalgebruik de bijbetekenis: faam, reputatie, roem. Uitdrukkingen als 'een goede naam' (Spr. 22:1; Pred. 7:1; vergelijk ook 1 Kron. 14:17) betekenen dus zoveel als: 'een goede reputatie', 'een goed getuigenis'. En als wij van het oude Babel lezen dat zij zich 'een naam willen maken' (Gen. 11:4; vergelijk 2 Sam. 7:23; Neh. 9:10), dan bedoelen zij daarmee beroemd te willen worden. We zouden kunnen zeggen dat een 'naam' uitdrukt wat iemand in zichzelf is. Nu begrijpen we ook waarom de Heer Jezus in Psalm 22:23 zingt dat Hij de *'Uw Naam'* aan Zijn broeders zou

verkondigen. Die naam van God, daarin ligt Gods hele openbaring vervat: Die naam wijst ons op zijn heiligheid en zijn gerechtigheid, op zijn liefde en zijn trouw. En heeft de Heer Jezus die naam niet ten volle geopenbaard (zie Joh. 17:6)? Is het dan ook niet de wens van ons hart om die ‘naam van God’ te leren kennen? Zullen we het niet met Jakob en Manoach uitroepen: ‘*Vertel mij toch Uw naam...*’ (Gen. 32:29; Richt. 13:17)?

De eenheid van het Oude en het Nieuwe Testament komt o. a. tot uitdrukking in het volgende: Wanneer een vermelding van de ‘*naam van de HEERE*’ in het Oude Testament in het Nieuwe Testament wordt aangehaald, wordt deze steeds verbonden met de naam van één van de drie Personen in de Godheid. Wat in het Oude Testament de ‘ene God’ is (Deut. 6:4), wordt in het Nieuwe Testament de ‘ene God geopenbaard in drie Personen’: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest (vgl. Matt. 28:19). Wij noemen enkele voorbeelden (die voor verdere uitwerking aan uw persoonlijke bijbelstudie worden overgelaten):

1. In Joël 2:32 lezen wij dat ‘*ieder die de naam van de HEERE zal aanroepen, behouden zal worden*’. In het Nieuwe Testament vinden wij deze belofte terug, maar dan verbonden met de naam van de Zoon van God, de Heer Jezus: Wij moeten in de naam van Gods eigen Zoon geloven om behouden te worden (zie Joh. 3:18; Hand. 4:12; Rom. 10:13; 1 Joh. 3:23).
2. In het Oude Testament lezen wij dat het volk van God bewaard wordt in de ‘*naam van de HEERE*’ (Spr. 18:10). In het Nieuwe Testament lezen wij een dergelijke belofte, maar dan verbonden met de naam van de Vader (Joh. 17:11).

3. Op vele plaatsen in het Bijbelboek Deuteronomium lezen wij dat God te midden van zijn volk woont, omdat Hij zijn naam aan dat volk heeft verbonden (zie 12:5 e. a. p.). Het Nieuwe Testament leert ons evenzo dat God de Zoon in het midden van de zijnen is, wanneer zij samenkomen tot zijn naam (Matt. 18:20).
4. In het Oude Testament wordt dikwijls gesproken over de naam van God als ‘Zijn heilige naam’ (zie Psalm 105:3; 106:47 e.a.p.), dat wil zeggen dat die naam een gedrag van ons vraagt in overeenstemming met de heerlijkheid die deze naam zo verheven maakt boven alle andere namen in de wereld (vergelijk Jes. 29:23). Vinden wij niet dezelfde gedachte in de tweede bede van het zogenaamde ‘Onze Vader’: *‘Vader,moge Uw naam worden geheiligd... ’*? (Matt. 6:9).
5. In Psalm 25:11 lezen wij: *‘Omwille van Uw Naam, HEERE, vergeef mijn ongerechtigheid’*. Hier is de naam van de God van Israël de grondslag van het gebed, de machtiging om in het gebed tot die God te naderen; Maar doet ons dit niet denken aan de woorden van de Heer Jezus: *‘alles wat u de Vader zult bidden in mijn naam, zal Hij u geven’* (Joh. 16:23)?

Tot slot nog vijf ‘praktische lessen’ die met de ‘naam van God’ zijn verbonden.

Ten eerste lezen wij in Hand. 4:12 dat in niemand anders dan in Jezus Christus de behoudenis is te vinden, want *‘er is ook onder de hemel geen andere naam onder mensen gegeven waardoor wij behouden moeten worden’*. Als u, die dit artikeltje leest, uw zaken met de God van de hemel en de aarde nog niet in orde hebt gebracht, als u zich

nog altijd niet hebt gebogen voor Zijn gezag en nog niet - zoals de Bijbel dat noemt - *'vrede met God'* hebt (Rom. 5:1), weet dan dat er maar één naam is waardoor u gered kunt worden; weet dan, dat er maar één naam is door welke er vergeving is voor uw zonden en uw overtredingen, uw ongehoorzaamheid en uw rebellie tegen God (Hand. 10:43). En dat is niet uw eigen naam, maar dat is *'de naam van Jezus Christus, de Nazoreeër'* (Hand. 4:10), die voor zondaars zichzelf gegeven heeft op het kruis.

Een tweede les vinden wij in het kleine Bijbelboek van de profeet Micha. Daar lezen we dat *'alle volken op weg gaan, elk in de naam van zijn god, maar wij zullen op weg gaan in de naam van de HEERE, onze God'* (Micha 4:5). Als wij belijden christenen te zijn, als wij de Heere kennen als onze God, dan moeten wij ook in de praktijk wandelen volgens alles wat die naam inhoudt: Heel ons leven moet nu in zijn dienst staan. We zingen het zo gemakkelijk: 'U hebt een recht op ons verworven, naar ziel en lichaam, door Uw bloed'. Laten wij dan ook acht slaan op dat gebod: *'En al wat u doet, in woord of in werk, doet alles in de naam van de Heer Jezus'* (Kol. 3:17).

Als derde willen wij nadenken over die opdracht die onze Heer Jezus aan Saulus van Tarsus gaf, toen Hij hem verscheen op de weg naar Damaskus: Saulus was uitverkoren om 'zijn naam te dragen' (Hand. 9:15), dat wil zeggen: de naam van de Heer Jezus (zie vers 17). Diezelfde opdracht ligt er in zekere zin ook voor u en voor mij (1 Kor. 11:1). Zoals de Israëlieten dwars door de woestijn een gouden kist droegen, de ark van God, de *'ark waar de Naam wordt uitgeroepen'* (Ex. 25:13; 1 Kron. 13:6), zo hebben wij vandaag de dag de opdracht om de meest gesmade naam van deze aarde in de wereld hoog te

houden, de opdracht om de naam van onze Heer Jezus dwars door de woestijn van deze wereld te dragen, om die naam te verdedigen (vergelijk Hoogl. 3:7, 8), om door onze wandel te getuigen van de *'naam die boven alle naam is'* (Fil. 2:9). En wanneer de mensen ons dan zien, dan moet hen dat niet meer aan onze *eigen* 'naam' herinneren, maar dan moet hen dat doen denken aan die Persoon die 2000 jaar geleden op deze aarde heeft gewandeld: de Heer Jezus. Dan moeten zij Hem in ons leven terugvinden. 'Zijn naam moeten wij dragen'.

*'Uw naam alleen zij klaar te lezen,
tot in het diepst van mijn gemoed...'*

De vierde les is een bijzonder troostrijke. Als wij in moeite verkeren, als ziekte ons aan ons bed kluistert, als ons pad voert door *'een dal vol schaduw van de dood'* (Ps. 23:4), als wij *'in diepe duisternis gaan en geen licht hebben'*, dan mogen wij toch *'vertrouwen op de Naam van de HEERE en steunen op onze God'* (Jes. 50:10). Te midden van de vergankelijkheid van dit leven is er Eén die Dezelfde blijft; te midden van het vele verdriet mogen wij zien naar Eén die *'in al onze benauwdheid ook Zelf benauwd was'* (Jes. 63:9). Te midden van de vele problemen in de wereld en in ons eigen leven mogen we gaan tot Een die ons steeds weer toeroept: *'Komt tot Mij allen die vermoeid en belast bent, en Ik zal u rust geven'* (Matt. 11:28). Ook in de moeilijkheden en de problemen, nee, juist in de moeilijkheden en de problemen, mogen wij steunen op de kracht van de almachtige God, mogen wij vertrouwen op de naam van de Heere, mogen we alles in de handen leggen van de God met die wonderbare naam (Richt. 13:18) en mogen wij rusten in alles wat die kostbare naam voor ons hart inhoudt.

Tot slot slaan wij Ps. 48:11 op. Daar lezen wij het wonderlijke vers: *'Zoals Uw Naam is, o God, zo is Uw roem'*. Dat wil zeggen: in de mate waarin wij zijn naam kennen, in de mate waarin wij de 'geheimen van God doorgronden', of nog beter: *'de volmaaktheid van de Almachtige doorgronden'* (Job 11:7), in die mate zijn wij in staat lof uit onze harten voort te brengen om die aan Hem aan te bieden. Is de naam van onze Heiland niets meer dan die van een 'hard mens' (Matt. 25:24)? Of kunnen wij het de bruid uit het Hooglied nazeggen: *'Uw naam is een uitgegoten zalfolie'* (Hoogl. 1:3)? Zullen wij het nooit vergeten dat de *'lofoffers'* die wij vandaag aan onze God mogen brengen, de *'vrucht van de lippen zijn die zijn naam belijden'* (Hebr. 13:15)?

Elohim

God

Als eerste ‘Godsnaam’ willen wij in dit artikel de Hebreeuwse naam ‘Elohim’ overdenken, dat in de regel in het Nederlands door ‘God’ wordt vertaald. Naast ‘Jahweh’ (vertaald door ‘HEERE’ in klein kapitaal) en ‘Adonaj’ (vertaald door ‘Heere’ met kleine letters) is dit een van de meest gebruikte namen voor God: Het genoemde woord komt namelijk zo’n 2750 keer voor in het Oude Testament, waarbij in ongeveer 2500 van de gevallen op de HEERE, de God van Israël, wordt geduid. Het is echter niet het enige woord dat in onze vertalingen door ‘God’ is weergegeven. De verwante Hebreeuwse woorden ‘*El*’ en ‘*Eloah*’ zijn eveneens zo vertaald, maar die hebben een iets andere betekenis dan ‘*Elohim*’. Daarover echter in een volgend artikel.

Het is voor het begrijpen van de betekenis van de namen van God bijzonder nuttig om de eerste Schriftplaats dat God Zich in de Bijbel met een bepaalde naam openbaart, te overdenken. Zo ook met de naam ‘*Elohim*’ (God). Daarvoor hoeven we niet zo ver te zoeken, want al in het eerste vers van de Bijbel komt deze voor: ‘In het begin schiep God (*Elohim*) de hemel en de aarde’ (Gen. 1:1). En wanneer wij de rest van het eerste hoofdstuk van het boek Genesis doorlezen, dan zien wij dat God daar telkens weer *Elohim* wordt genoemd. *Elohim* is dus die Persoon die aan de oorsprong van deze wereld staat. *Elohim* is de naam van de God die hemel en aarde heeft gemaakt: God de

Schepper van alle dingen. In de rest van de Bijbel draagt de naam ‘*Elohim*’, God, dan ook de directe betekenis: Hij die de Hoogste, de Eeuwige, de Almachtige is, de Schepper van het heelal, de Persoon die de grootste onafhankelijke, onbegrensde kracht bezit, zodat slechts één woord van zijn mond voldoende is om miljarden sterren tot aanzijn te roepen - en dat is nog maar het werk van Zijn *vingers!* (zie Gen. 1:14-16; Ps. 8:4 en 33:9). De relatie tussen *Elohim* en de mens is zoals de relatie tussen een Schepper en een schepsel, de relatie van een pottenbakker tot het hoopje klei (vergelijk Rom. 9:20-21). In het volgende artikel zal deze betekenis nog wel duidelijker worden als we het verschil gaan onderzoeken met de naam *Jahweh*, de HEERE: dat is namelijk God als Degene die Zich heel diep neerbuigt en een persoonlijke relatie aangaat met de mens. *Elohim* is echter de God die verheven is boven de aarde en boven al zijn scheppingswerken.

Om deze betekenis nog nader te illustreren willen wij wijzen op een drietal bijzonderheden aan het woord ‘*Elohim*’. De eerste is dat in het Oude Testament niet alleen God Zich *Elohim* noemt, maar dat ook lagere, geschapen wezens zo genoemd worden. Zo lezen we in Ps. 82:6 dat ‘zonen van de Allerhoogste’, dat zijn engelen, ook ‘goden’ (*Elohim*) worden genoemd (vgl. bijv. ook Ps. 97:7 met het citaat in Hebr. 1:6!) en op vijf of zes plaatsen in de Schrift krijgen aardse rechters eveneens de titel ‘*Elohim*’, god (te weten: Ex. 21:6; 22:8, 9 (2x), 28 en misschien ook 1 Sam. 2:25). Dit is echter niet zo verwonderlijk als we bedenken dat het woord ‘*Elohim*’ de betekenis in zich draagt van ‘het opperste gezag in de schepping’. Wanneer Israël zaken had waarin ‘recht’ gesproken moest worden, dan waren er op deze aarde personen die van Godswege de bevoegdheid hadden ontvangen om deze geschillen te beslechten. Hun uitspraak was

bindend, want die was met gezag bekleed, eenvoudig omdat de grote Rechter, de God van de schepping, 'de Rechter van de hele aarde' (vergelijk Gen. 18:25) hen als Zijn 'plaatsvervangers' op deze aarde had gesteld: zij waren *Elohim* op deze aarde!

We vinden deze zelfde gedacht ook terug in Ex. 4:16. God zegt in dit vers tot Mozes met betrekking tot zijn broer Aäron dat Mozes 'hem tot een god (*Elohim*) zou zijn'. Dit betekent dus niet dat Mozes God was, maar dat Aäron zijn broer Mozes moest gaan zien als iemand die in een directe relatie met God staat en die derhalve gehoorzaamd moet worden (vergelijk ook Ex. 7:1). Als we dit begrijpen, begrijpen we ook wat de Heer Jezus in Joh. 10:33-36 bedoelt te zeggen: Wanneer zelfs engelen en menselijke machthebbers 'goden' worden genoemd, en hun dus ontzag en respect toekomt, hoeveel te meer dan de Zoon van God Zélf! Wat een macht en gezag behoren dan wel aan Hem toe en hoe moeten wij Hem dan wel niet gehoorzamen!

Als tweede zij opgemerkt dat in het Oude Testament ook de goden van de volkeren *elohim* worden genoemd. Zo noemt Laban de door Rachal gestolen terafim '*Elohim*' (goden) (zie Gen. 31:19, 30); zo wordt er in Ex. 12:12 gesproken over de 'goden (*Elohim*) van de Egyptenaren' en in Lev. 19:4 over 'gegoten goden (*Elohim*)'. En had Israël het niet uitgeroepen aan de voet van de berg Sinäi met betrekking tot het gouden kalf: 'Dit zijn uw goden (*Elohim*), Israël' (Ex. 32:4)? Waren zij toen al die woorden vergeten: 'U zult geen andere goden (*Elohim*) voor Mijn aangezicht hebben' (Ex. 20:3)?

Eigenlijk wordt de gehele geschiedenis van het volk Israël daardoor gekenmerkt dat God hun elke minuut toeroept: 'Ik ben de enige, ware God van deze schepping. Doe al die onmachtige afgoden weg

en aanbidt Mij!’ (zie bijv. Jes. 40-48 en vgl. Rom. 1:22-23). Was de God van Israël inderdaad niet machtiger dan alle goden van de Egyptenaren toen Hij zijn volk met krachtige arm uit de hand van farao verlostte (Ex. 12-14; vgl. 18:11)? Was de God van Israël niet machtiger gebleken dan Dagon, de god van de Filistijnen, wiens beeld tot twee maal toe moest neervallen voor de ark van de God van Israël (1 Sam. 5)? Was de God van Israël niet de ware God die vuur uit de hemel kon laten neerdalen en moest Baal het niet tegen Hem afleggen (1 Kon. 18)? Nee, de goden van de volkeren zijn geen goden (*Elohim*) (2 Kon. 19:17-18). ‘Opdat u zou weten dat de HEERE God is, niemand anders dan Hij alleen!’ (Deut. 4:35; vergelijk 7:9; 1 Kon. 18:21, 37, 39). ‘Want de HEERE, uw God, is de God der goden en de HEERE der heren; die grote, machtige en ontzagwekkende God’ (Deut. 10:17)?

Het derde punt dat wij onder de aandacht willen brengen, is dat in het Hebreeuws het woord ‘*Elohim*’, God, een meervoud is (vergelijk het ‘Ons’ in Gen. 1:26; 3:22; 11:7 en Jes. 6:8). Dit geldt trouwens niet alleen voor deze naam van God, maar ook voor vele andere (dit komt echter in het geheel niet tot uiting in onze Nederlandse vertalingen). Een enkel voorbeeld: in het bekende eerste vers van Prediker 12 staat in het Hebreeuws letterlijk: ‘Denk aan uw Scheppers in uw jeugd...’. Zijn er dan meerdere goden? Nee, het is met dit woord ‘Scheppers’ net als met het woord ‘*Elohim*’: Grammaticaal gezien is dit een meervoud, maar het heeft een enkelvoudige betekenis. Het bijbehorende werkwoord staat in het Hebreeuws dan ook altijd in het enkelvoud. Zo luidt Gen. 1:1 letterlijk: ‘In het begin schiep (*enkelvoud*) goden (*meervoud*) de hemel en de aarde’. Ligt hierin niet een geweldige verwijzing naar wat wij in het Nieuwe Testament

vinden: de drie-enige God - één God, maar drie Goddelijke Personen: Vader, Zoon en Heilige Geest (vergelijk Matt. 28:19)?! Maar als dat zo is, dan moeten al die drie Goddelijke Personen in het Nieuwe Testament de kenmerken dragen van die Oudtestamentische *Elohim*, de God der goden. We zullen dat aantonen voor de Heer Jezus, God de Zoon. Wordt de macht van God om te scheppen niet in Hem openbaar als wij lezen dat ‘alle dingen door het Woord zijn geworden’ (Joh. 1:3; vgl. Kol. 1:16; Hebr. 1:2 en Openb. 3:14)? Zien we niet iets van het geweldige gezag van de Heer Jezus over deze schepping als Hij met een enkel woord de wind en de zee tot kalmte brengt, zodat de discipelen verwonderd moeten uitroepen: ‘Wie is toch Deze?’ (Mark. 4:35-41). En zien we Hem niet in die hof van Gethsémané hoe hij gemakkelijk legioenen engelen tot zijn beschikking kon krijgen (Matt. 26:53), eenvoudigweg omdat ze op een woord van Zíjn mond tot aanzijn zijn geroepen? En lezen we niet in Fil. 2:10 dat elke knie zich voor Hém zal moeten buigen, terwijl het Oude Testament leert dat dit slechts voor de God van Israël zou en moest gebeuren (Jes. 45:21,23)? Horen we niet in de woorden van Jes. 40:9 Johannes de dooper getuigen tot Israël omtrent de Heer Jezus: ‘Zie, uw God’? Wordt Hij niet het ‘beeld van de onzichtbare God’ genoemd? (Kol. 1:15; vgl. Hebr. 1:3) En moeten wij het niet met Paulus uitroepen: ‘Christus, die God is over alles, gezegend tot in eeuwigheid’ (Rom. 9:5; verg. Tit. 2:13 en 1 Joh. 5:20)? Maar wie op de wereld ziet nog de heerlijkheid van de drie-enige, levende God? Vandaag de dag wordt ons verteld dat God ‘dood’ is. Drieduizend jaar geleden zei men ook al: ‘Er is geen God’ (Ps. 10:4; 14:1; 53:2). Is dat dan zo? Zijn wij dan ‘navolgers van vernuftig verzonnen fabels’ (2 Petr. 1:16)? Nee: we hebben toch het bewijs dat God leeft voor

onze ogen. De hémelen vertellen ons toch van de ‘eer van God’ en het uitspannel toch van het ‘werk van zijn handen’? De stille prediking van de schepping spreekt toch elke dag weer van de machtige hand van de verheven Schepper (Ps. 19:2-5)? ‘Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid’ (Rom. 1:19-20) zien wij als we onze ogen openen en - net als Abraham - eens een nacht naar de sterren gaan kijken (Gen. 15:5). Tegenover het getuigenis van de goddelozen mogen wij het uitroepen: ‘Ja, er is een God...’ (Ps. 58:12). Vandaag de dag is er nog Iemand in de hemel bij Wie waarlijk ‘wijsheid en macht, raad en inzicht, kracht en wijsheid’ is (Job 12:13, 16), zodat we Hem met recht ‘God’ kunnen noemen.

Moeten we niet weer eens gaan luisteren naar dat ‘eeuwig evangelie’ (Openb. 14:6, 7; vergelijk Ps. 96), het meest elementaire evangelie, dat al vanaf het begin van de schepping is gepredikt en waarvan de boodschap reikt tot aan het einde van de laatste dagen: ‘Vreest God en geeft Hem heerlijkheid, ... en aanbidt Hem die de hemel en de aarde en de zee en de waterbronnen heeft gemaakt’? Dat is de eer die élk mens tenminste al aan God had moeten brengen. Hebben wij die scheppingsmacht van God al eens bewonderd? Zijn wij al eens naar ‘Gods altaar, naar God (*Elohim*), mijn blijdschap, mijn vreugde’ gegaan (Ps. 43:4) om Hem als Schepper te aanbidden? ‘Weet dat de HEERE God is; ... Ga Zijn poorten binnen met een lofoffer, Zijn voorhoven met een lofgezing; loof Hem, prijs Zijn Naam’ (Ps. 100:3, 4).

*God is mijn lied,
Hij is de God der krachten;
groot is Zijn naam, groot is Zijn werk te achten:
het gans heelal is Zijn gebied.*

*Oneindig rijk,
volzalig, nooit volprezen,
voor de eeuwen God, om eeuwig God te wezen,
o Heer, wie is aan U gelijk?*

Jahweh

HEERE

De vorige maal hebben we gezien dat de naam '*Elohim*' (God) ons God voorstelt als de almachtige Schepper van hemel en aarde, die verheven is boven Zijn schepselen. In dit artikel willen we nu nadenken over de naam '*Jahweh*' (HEERE) die wel de oudtestamentische naam van God bij uitstek is. In Deut. 28:58 wordt deze namelijk de 'heerlijke en ontzagwekkende Naam' genoemd en als in Lev. 24:11 eenvoudigweg over 'de Naam' wordt gesproken, dan wordt hiermee die heilige naam '*Jahweh*' bedoeld.

De naam *Jahweh* komt in het Oude Testament welgeteld 5321 maal voor en wordt in de regel in de Nederlandse vertalingen weergegeven door 'HERE' of 'HEERE' (let op de hoofdletters). Het verschil tussen de namen '*Elohim*' (God) en '*Jahweh*' (HEERE) is van groot belang: *Elohim* is de verheven Schepper van het heelal; *Jahweh* is de persoonlijke God die een verbond gesloten heeft met de mens; *Elohim* is de alwijze, allerhoogste God; *Jahweh* is de God die in liefde omziet naar de mens, in het bijzonder naar zijn uitverkoren volk Israël, om hun de weg ten leven te wijzen. Zo is in het Oude Testament *Elohim* heel vaak de naam waarmee God Zich noemt om zijn betrekkingen tot de vele volkeren op deze aarde weer te geven; als het echter om Zijn relatie met het volk Israël gaat, dan noemt God zich echter niet meer *Elohim*, maar *Jahweh*. *Jahweh* is dus de naam

van de Verbondsgod van Israël! Hiermee willen wij niet zeggen dat *Jahweh* en *Elohim* twee verschillende goden zijn: het is dezelfde, ene God, maar de naam *Elohim* drukt een andere heerlijkheid van Hem uit dan de naam *Jahweh*.

Om het genoemde verschil aan te tonen hoeven we niet ver in de Bijbel te zoeken. Wordt God in Genesis 1 telkens '*Elohim*' genoemd omdat daar de nadruk valt op zijn scheppingskracht, zo lezen we plotseling in Gen. 2:4 over '*Jahweh Elohim*', de HEERE God. In Genesis 2 staat vanaf vers 4 namelijk niet meer de schepping zelf centraal, maar de mens, die de kroon van die schepping is: Het behaagde God om Zich aan één van zijn scheppingswerken niet alleen te openbaren als God, maar om ook met die mens in gemeenschap te treden, een relatie van liefde. Daarom verschijnt in dat tweede hoofdstuk van de Bijbel die naam *Jahweh*. *Jahweh* is derhalve de naam van God wanneer Hij een persoonlijke verbinding aangaat met de mens. Daarom is *Jahweh* ook bij uitstek de naam van de God van het volk Israël, omdat juist dit volk in zo'n bijzondere relatie tot Hem stond (vergelijk Amos 3:2), opdat iedereen wete dat zijn naam (dit is de naam van de God van Israël) is: *Jahweh* (HEERE). (Ps. 83:19; vergelijk Ex. 3:15). Het grote verschil is dus dat *Elohim* geen 'naam' is in de strikte zin van het woord, maar meer een 'wezensaanduiding', terwijl *Jahweh* wel degelijk een naam is, een eigenaam van een Goddelijk Persoon. Zoals de meesten de koningin van Nederland niet anders kennen dan als 'hare majesteit', zo is er een klein groepje mensen, haar familieleden en goede vrienden, die haar bij haar naam kennen en zo mogen noemen: 'Beatrix'. Precies zo is God voor de volkeren niets anders dan 'de almachtige God' (*Elohim*), maar is er een uitverkoren volk dat in een veel persoonlijkere relatie met deze God staat: Het

volk Israël mag God bij Zijn naam kennen: *Jahweh*! Zo stelt de naam ‘*Jahweh*’ God voor als een Persoon en brengt Hem aldus in verbinding met andere (menselijke) personen. *Jahweh* is dus de naam waaronder uitverkoren mensen uit het Oude Testament de allerhoogste God mogen aanbidden. Nu begrijpen we ook waarom er in de bijbel wel wordt gesproken over ‘*dé Elohim*’, dit is de wáre God in tegenstelling tot alle valse afgoden, maar nooit over ‘*dé Jahweh*’, want ‘*Jahweh*’ is de naam van de enige ware God. Zo spreekt de Jood wél over ‘mijn God (*Elohim*)’, maar nooit over ‘mijn HEERE (*Jahweh*)’, want wanneer hij ‘mijn God’ zegt bedoelt hij *Jahweh*. Hij spreekt wél over ‘de God (*Elohim*) van Israël’, maar nooit over ‘de HEERE (*Jahweh*) van Israël’, want er is geen andere *Jahweh*. Hij spreekt wél over ‘de levende God (*Elohim*)’, maar nooit over ‘de levende HEERE (*Jahweh*)’, want *Jahweh* is de levende God!

Nu is het nodig om eerst iets te zeggen over de naam ‘*Jahweh*’ zelf. In het Hebreeuws (dat voor geschreven tekst alleen maar medeklinkers gebruikt) luidt deze naam ‘JHWH’ (dit wordt ook wel het ‘tetragrammaton’ genoemd, wat letterlijk ‘de vier letters’ betekent). Nu, in de twintigste eeuw, is het moeilijk nog te achterhalen wélke klinkers er tussen die vier letters horen te staan. Dus: we weten niet precies hoe deze naam moet worden uitgesproken. De Joden kunnen ons hierbij ook niet helpen, daar zij in hun geweldige eerbied voor de naam ‘*Jahweh*’ liever een omschrijving gebruikten (zoals ‘de Naam’, ‘de Heerlijkheid’, ‘Here’ (Adonaj), enzovoort) dan deze naam zelf uit te spreken! Tegenwoordig zijn de geleerden verdeeld over de uitspraak en (daarmee samenhangend:) de precieze betekenis van de naam *Jahweh*. Sommigen willen de letters ‘JHWH’ opvatten als een vorm van het oude Hebreeuwse werkwoord voor ‘zijn’ (‘HWH’),

zodat het dan iets betekent als: ‘Hij die is’ of ‘Hij die zal zijn’. Als dit juist is (vergelijk Ex. 3:14), dan is de juiste uitspraak waarschijnlijk *Jahweh*. Anderen ontkennen deze afleiding echter (overigens op goede gronden) en vatten de vier letters ‘JHWH’ op als een oud zelfstandig naamwoord van onbekende oorsprong, waarvan elk van die vier letters werd uitgesproken, zodat de naam dan uit minstens drie lettergrepen moet bestaan. Wij laten deze discussie verder rusten en doen er voorlopig het beste aan om de Goddelijke uitleg uit Ex. 3:14 maar aan te nemen: *Jahweh* is dan de naam van de ‘IK BEN DIE IK BEN’, de Eeuwige Zijnde.

Dit komt bijzonder goed overeen met een andere ‘definitie’, namelijk die uit Gen. 21:33. Daar wordt de naam *Jahweh* uitgelegd als de naam van de ‘Eeuwige God’ (Hebreeuws: *El Olaam* - zie een volgend artikel). Deze gedachte vinden we ook op andere plaatsen in de Schrift, zodat de naam *Jahweh* in ieder geval mede de betekenis van ‘de Eeuwige’, ‘de Onveranderlijke’ heeft: ‘*Jahweh* is de eerste en *Jahweh* is de laatste, en buiten Hem is er geen god (Elohim)’ (Jes. 44:6; vergelijk 40:28 en 41:4). Wanneer Mozes in Exodus 3 aan zijn God vraagt ‘wat Zijn naam is’, dat betekent letterlijk in het Hebreeuws: wat die naam van God ten diepste inhoudt (vergelijk Ex. 3:6,13), dan luidt het Goddelijke antwoord: ‘IK BEN DIE IK BEN, of: ‘Ik zal zijn die Ik zijn zal’, of: ‘Ik ben die Ik eeuwig ben’, of: ‘Ik ben er’ (Ex. 3:14). Het antwoord drukt uit dat God een eeuwig God is (vergelijk vers 15). ‘Ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid bént U God’ (Ps. 90:2, letterlijk naar het Hebreeuws). Toch zit er in het antwoord aan Mozes een heel duidelijk element van ondoorgrondelijkheid: Mozes vroeg aan de HEERE wie Hij is, maar uit het antwoord blijkt dat Gods Wezen, Gods Persoon niet in menselijke bewoordingen is

uit te drukken. Juist omdat God God is, zal niemand dan Hijzelf zijn natuur kennen en doorgronden. Voor de mens moet het genoeg zijn dat *Jahweh* een God is die is!

Een ander aspect dat met de naam '*Jahweh*' is verbonden, is zijn heiligheid. We zien dat heel duidelijk in het volk Israël, aan wie God Zich als *Jahweh* heeft geopenbaard. Hoe hoger de privileges van de mens in het 'kennen van Hem', des te groter is ook zijn verantwoordelijkheid om te wandelen in overeenstemming met die kennis, dus in overeenstemming met God Zelf. Daarom lezen we herhaaldelijk in de Bijbel dat de Israëliet heilig moest zijn, omdat hij bij het volk behoorde dat de naam *Jahweh* kende, de heilige God (zie Lev. 19:2; 20:26; vergelijk Ps. 11:5,7; 119:75 en zie - wat ons betreft - vooral 1 Petr. 1:14-21).

Wij vragen de lezer het belangrijke gedeelte in Exodus 6:1, 2 op te slaan. Hier lezen wij dat God zegt dat Hij met de naam '*Jahweh*' niet bekend is geweest aan Abraham, Izak en Jakob. Dit betekent echter niet dat de naam *Jahweh* niet door de aartsvaders gekend werd (in de betreffende gedeelten uit het boek Genesis wordt de naam '*Jahweh*' namelijk vele malen genoemd), maar het wil zeggen dat aan de patriarchen de betekenis van die naam niet is geopenbaard: Het behaagde de Heere pas aan Mozes duidelijk te maken dat die naam '*Jahweh*' niet zomaar een naam is, maar een naam die alleen gedragen kan worden door een eeuwig God, die boven de tijd verheven is, maar die toch een persoonlijke relatie met de mens aangaat. Wij wijzen op dit punt omdat vele moderne 'bijbelgeleerden' op grond van de genoemde tekst uit het boek Exodus het standpunt van de zogenaamde 'redactionele kritiek' proberen te rechtvaardigen. Deze

houdt onder andere in dat de vijf boeken van Mozes op een vrij willekeurige wijze in 'stukjes worden geknipt'. Elk van deze stukjes zou dan door een andere schrijver geschreven zijn (en hiermee bedoelen ze in ieder geval *niet* Mozes zelf!). Sommige van die schrijvers zouden hun God alleen maar als '*Elohim*' kennen en gebruikten derhalve in hun geschriften alleen die benaming voor God; anderen zouden alleen de naam '*Jahweh*' kennen en die dus alleen maar gebruiken. De Goddelijke wijsheid waarmee deze namen in de Bijbel worden gebruikt en de verschillen in betekenis, worden door hen echter ontkend. Hoewel deze speculaties grote aanhang vinden (zelfs ook wel in zg. bijbelgetrouwe kringen!), verwerpen wij ze krachtig: ze zijn volkomen in strijd met het woord van God, dat één geheel is, geïnspireerd door de Heilige Geest (2 Petr. 1:21). Laten wij toch altijd blijven vasthouden aan het woord van onze Heer Jezus die gezegd heeft dat 'de Schrift niet verbroken kan worden' (Joh. 10:35).

In de Bijbel komt ook nog een vijftigtal keer een verkorte vorm van de naam *Jahweh* voor, te weten: '*Jah*' (In de Nederlandse vertalingen is het verschil in grondwoord helaas niet merkbaar, aangezien beide woorden door 'HEERE' zijn weergegeven). Deze naam heeft de speciale betekenis van '*Jahweh* die onze verlossing is geworden'. Dit blijkt onder andere uit de eerste keer dat deze naam voorkomt. Vlak na de miraculeuze verlossing van het zuchtende volk Israël uit de macht van de farao van Egypte, kan het volk zingen (dit is bovendien het eerste lied in de Bijbel: de grondslag voor ons gezang in een wereld die in baredood is, ligt in de verlossing die God voor ons heeft bewerkt - zie Rom. 8:28-39): '*Jah* is mijn kracht en lied, Hij is mij tot heil geweest' (Ex. 15:2). (De naam *Jah* komt verder bijvoorbeeld voor in Ps. 68:5,19 (vgl. vers 2!)). Zie ook de bijzondere

aanroep '*Jah Jahweh*' in Jes. 12:2 en 26:4.) Het meest bekend is de naam *Jah* echter in het woord 'Hallelujah', dat letterlijk betekent: 'prijst *Jah*'. En kennen we ook niet de naam 'Jezus' die betekent: '*Jah* is Heiland'? Is de Heer Jezus voor ons niet de verpersoonlijking van onze verlossing? Kunnen we niet tot Hém het 'hallelujah' toezingen?!

Als we door het bovenstaande iets meer zijn gaan zien van de diepe inhoud van de naam '*Jahweh*', dan kunnen we nu ook iets meer begrijpen van de grote schok die er door de gelederen van de Joden ging toen zij een mens op deze aarde hoorden zeggen: 'Vóór Abraham werd, ben Ik' (Joh. 8:58). Door deze woorden noemde de 'profeet uit Galilea' zich namelijk met die heerlijke en geduchte naam: *Jahweh*, HEERE, de 'Ik Ben'. En de Joden 'namen dan stenen op om ze op Hem te werpen' (Joh. 8:59¹). 'Niet om een goed werk stenigen wij u, maar om lastering en omdat u die een mens bent, Uzelf God maakt' (Joh. 10:33). Maar was deze 'Mens' niet het 'Woord dat bij God was, en het Woord dat God was' (Joh. 1:1)? Jezus van Nazareth is de enige mens op deze aarde die het recht heeft de naam *Jahweh* te dragen. (vergelijk vooral Jesaja 6 met Joh. 12:37-41!) Leert Hebr. 13:8 ons niet de onveranderlijkheid die *Jahweh* kenmerkt: 'Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid'. En is die 'persoonlijke relatie tussen *Jahweh* en de mens' niet ten volle geopenbaard in de Mens Jezus Christus (vergelijk 1 Tim. 2:5-6) die kwam om het verlorene te zoeken en te behouden? *Jahweh* en Jezus zijn twee namen voor dezelfde Persoon: de Zoon van God, God de Zoon!

1 Voetnoot Telos vertaling: D.i. voor Abrahams ontstaan bestond Ik als de IK BEN; dus niet gewoon 'was Ik'.

Gods persoonlijke aanwezigheid, zijn voortdurende handelingen met de mens, de onveranderlijkheid van zijn beloften en de hele openbaring van zijn verlossende genade, het is allemaal vervat in die ene naam: *Jahweh*. Daarom is in het algemeen de inleiding tot profetische boodschappen niet: ‘zo zegt God (*Elohim*)...’, maar: ‘zo zegt de HEERE (*Jahweh*)...’. Het is als *Jahweh* dat God de Heiland van Israël werd en het is door de naam *Jahweh* dat er nu ook redding is voor de gehele wereld. Maar dwars door die naam *Jahweh* heen zien we ook de naam Jezus, de Persoon in Wie die naam *Jahweh* zijn volheid zou vinden. En als daarom de Israëliet uit het Oude Testament zong: ‘Ik zal voor *Jahweh* zingen in mijn leven, ik zal voor mijn God psalmen zingen, mijn leven lang’ (Ps. 104:33), dan mogen wij deze zelfde lofzang aanheffen tot Hem die ‘levend is tot in alle eeuwigheid’ (Openb. 1:18):

*Eeuwige Zoon, door eng'len aangebeden,
U bent het beeld van al Gods heerlijkheid.
Uw naam zij d'eer!
In alle eeuwigheden
zal elk zich buigen voor Uw majesteit.*

Noot

Nu wij het onderscheid tussen de namen ‘God’ en ‘HEERE’ hebben aangegeven, kan men dit verder zelf nagaan in de volgende Schriftplaatsen (hierbij doet men er goed aan de bijzondere nauwkeurigheid op te merken waarmee beide namen in de Schrift worden gebruikt): Genesis 3 (merk op dat de satan nooit over de

‘HEERE spreekt maar altijd over ‘God’ - vgl. Matt. 4:1-11); vergelijk Genesis 4 (overal ‘HEERE’) met Genesis 5 (‘God’); Gen. 7:16 (vgl. ook 6:22 met 7:5). Vergelijk Gen. 9:26 met 9:27; zie Genesis 15 (‘HEERE’) zie 1 Samuël 5 (let er nauwkeurig op hoe de beide namen worden gebruikt); 1 Sam. 17:46-47; 2 Kron. 18:31; vergelijk Psalm 14 met Psalm 53; vergelijk Ps. 19:2 met vers 8; en tot slot: zie Amos 4:11.

Het zij verder opgemerkt dat bijna elke pagina uit het Oude Testament het hierboven geschrevene illustreert.

Eljoon

De Allerhoogste

In de vorige artikelen hebben we gezien dat God Zich op verschillende manieren aan de mens heeft geopenbaard: Allereerst als *Elohim*, als God. Dit is de titel van Hem die alle dingen heeft geschapen. Maar aan het volk Israël openbaarde deze God Zich bovendien nog op een heel andere wijze, namelijk als *Jahweh*, de, de eeuwige God die Zich persoonlijk met de mens bemoeit. Daarom vinden we in de Schrift dat God Zich telkens in handelingen met de volken op deze aarde *Elohim* noemt; maar als het om zijn geliefde volk Israël gaat, waarmee Hij immers een verbond gesloten heeft, dan noemt Hij Zich met die persoonlijke, ondoorgrondelijke naam: *Jahweh*, IK BEN.

Nu rijst wellicht de vraag of de heidense volken de God van de Bijbel dan helemaal niet anders kenden dan als God de Schepper (*Elohim*). Zo is het gelukkig niet: 'Is God alleen de God van de Joden? Niet ook van de volken? Ja, ook van de volken' (Rom. 3:29). Israël had God leren kennen in de bijzondere openbaring als *Jahweh*, maar in de tijd van het Oude Testament mochten de enkele gelovigen uit de heidenen de Godsnaam 'Eljoon' aan hun hart koesteren. Deze naam 'Eljoon' komt 36 maal in het Oude Testament voor en betekent letterlijk: 'de Allerhoogste'. Meestal vinden wij de naam zo in de Schrift, maar soms wordt deze verbonden met de naam 'Elohim' (*Elohim Eljoon*, God de Allerhoogste - zie Ps. 57:3 en 78:56), soms

met de naam '*Jahweh*' (*Jahweh Eljoon*, de HEERE, de Allerhoogste - zie Ps. 7:18; 47:3 en 97:9) en soms met de nog te bespreken naam '*El*' (*El Eljoon*, God, de Allerhoogste - zie Gen. 14:18, 19, 20, 22).

Deze laatstgenoemde teksten zijn tevens de eerste malen dat de naam '*Eljoon*' in de Bijbel voorkomt. We doen er dus goed aan daar aandacht aan te schenken: Wanneer Abraham terugkeert na zijn overwinning op de vier koningen (zie Gen. 14:1-17), komt hij langs de plaats Salem, dat is Jeruzalem. En daar, midden in dat zondige land, niet ver van Sodom en Gomorra (vgl. Gen. 18:16-19:29), komt hem dan plotseling een heidens vorst, Melchizedek, tegemoet die niet alleen koning is maar tevens priester, en wel priester van *El Eljoon*, de Allerhoogste God (Gen. 14:18-20). Melchizedek stond niet in dezelfde relatie tot God als Abraham: Abraham mocht zijn God *Jahweh*, HEERE, noemen (ook al kende hij niet de volle inhoud van die naam - zie het vorige artikel). Melchizedek zal God wel niet bij die naam gekend hebben, maar wel bij de naam *Eljoon*, de Allerhoogste. Wat die naam voor hem inhield, lezen we er direct achteraan: *Eljoon* was de 'Bezitter van hemel en aarde' (Gen. 14:19,22). In de NBG-vertaling lezen we in deze verzen over de 'Schepper van hemel en aarde', maar deze vertaling lijkt toch niet correct te zijn. (Hetzelfde grondwoord komen wij ook in Spreuken 8:22 tegen, die belangrijke tekst met betrekking tot de eeuwige Godheid van de Heer Jezus, maar ook daar verdient de HSV de voorkeur boven de NBG-vertaling.) *Eljoon* is niet alleen de God die alle dingen heeft geschapen, maar ook de God aan Wie die scheppingswerken nog steeds toebehoren! 'Want de HEERE, de Allerhoogste (*Eljoon*), is ontzagwekkend, een groot Koning over de hele aarde' (Ps. 47:3; vgl. 83:19 en 97:9). Maar als *Eljoon* dan de Bezitter is van deze aarde, dan is Hij ook degene

die die bezittingen aan de mensen toedeelt. Dit zien we dan ook bijvoorbeeld in Deut. 32:8 (vgl. Hand. 17:26), waar we lezen: ‘Toen de Allerhoogste (Eljoon) aan de volken het erfelijk bezit uitdeelde’. Zoals de naam *Elohim* ons God voorstelt als de God die deze wereld heeft gemaakt, zo is *Eljoon* de naam van deze zelfde God wanneer Hij wordt gezien als de God die de wereld bezit, die ermee doet wat Hij wil en die naar zijn inzicht zegen op aarde uitdeelt (zie Dan. 4:32, 34, 35).

Het woord ‘*eljoon*’ wordt in de Bijbel ook als een gewoon bijvoeglijk naamwoord gebruikt met de betekenis ‘hoger dan anderen’. Zo lezen wij bijvoorbeeld over ‘de boventijver’, de (*eljoon*) vijver (2 Kon. 18:17) en van ‘dit huis, dat het allerhoogste (*eljoon*) was’ (2 Kron. 7:21). Wanneer deze naam op God wordt toegepast, impliceert dit dus dat Hij de hoogste is, terwijl er anderen onder Hem zijn die op de een of andere manier met Hem zijn verbonden. Maar omdat Hij de hoogste is, heeft Hij derhalve ook de bevoegdheid om hen te regeren zoals Hij wil! Dit is dan ook precies wat we in de reeds genoemde tekst uit Daniël 4 lezen, waar we de grootste aardse koning van die tijd, Nebukadnezar, de absolute alleenheerser van het grote (neo-) Babylonische rijk, God horen prijzen. Deze hoogste koning op aarde had geleerd dat er Iemand was die nog hoger was, de Allerhoogste: ‘Ik loofde de Allerhoogste en prees en verheerlijkte Hem Die eeuwig leeft. Zijn heerschappij is immers een eeuwige heerschappij, en Zijn Koninkrijk is van generatie op generatie. Al de bewoners van de aarde worden als niets geacht ... Er is niemand die Zijn hand kan wegslaan of tegen Hem kan zeggen: Wat doet U’ (Dan. 4:34, 35).

Onder deze openbaring, namelijk als *Eljoon*, de Allerhoogste, is God niet alleen in Israël maar vooral ook onder de volkeren bekend geweest. In de vijf boeken van Mozes horen we deze naam alleen uit de mond van de heidense koning Melchizedek (Genesis 14), uit de mond van de onheilsprofeet uit het oosten, Bileam, (Num. 24:16) en uit de mond van Mozes in het boek Deuteronomium in verband met de toedeling van de aarde aan de volken (Deut. 32:8). In de historische boeken (Jozua tot en met Esther) komt de naam dan ook nergens voor (behalve dan in 2 Sam. 22:14), omdat deze geschriften voornamelijk de geschiedenis van het volk Israël beschrijven. Wel komen we deze titel 22 maal in de Psalmen tegen, maar in veel van die gevallen reikt de blik van de psalmist veel verder dan Israël alleen; vooral in die psalmen die spreken van de zegen voor de hele aarde in het rijk van de grote Salomo, het vrederijk van de Heer Jezus, vinden we de naam 'Eljoon'.

Het is daarom volkomen in overeenstemming met de betekenis van deze naam wanneer we ook de uitverkoren Israëlieten deze in de mond horen nemen, wanneer zij vanwege hun zonde uit hun land, het land van de belofte, zijn verbannen, als zij ver van de 'de stad van God' en van de 'woningen van de Allerhoogste' (Ps. 46:5) zijn verwijderd. Wanneer zij dan in dat vreemde land tot hun God roepen, dan vluchten zij instinctief tot die naam *Eljoon*, de Allerhoogste, als grondslag van hun hoop, wat hun moeite en verdriet ook is. Zo horen wij David bidden als hij voor Saul in de spelonk vlucht: 'Ik roep tot God, de *Allerhoogste* (Eljoon), tot God, Die Zijn werk aan mij voltooiën zal' (Ps. 57:1, 3). En wanneer hij opnieuw moet vluchten, horen we hem midden in de problemen en de zorgen 'voor de Naam van de HEERE, de *Allerhoogste*, psalmen zingen' (Ps. 7:1, 18). Zo horen we evenzo de

belijdenis van de Israëlieten in de woestijn van Egypte, ‘dan dachten zij eraan dat God hun rots was en God, de *Allerhoogste*, hun verlosser’ (Ps. 78:35). Uit die naam *Eljoon*, de Allerhoogste, mogen ook wij hoop putten als we het moeilijk hebben. Er is een God die groter is dan die bergen van moeilijkheden: Hij is de *Allerhoogste* God - en bij die God is er een ‘schuilplaats’ voor u en voor mij (Ps. 91:1).

Samenvattend kunnen we zeggen dat in de naam *Eljoon* ons Iemand wordt voorgesteld die alle anderen overtreft in grootheid, met Wie niemand te vergelijken is. De Allerhoogste is verheven boven alle dode afgoden en boven de gehele schepping (Ps. 83:19; 97:9); De Allerhoogste is oneindig groot; zijn volkomenheden, zijn wil, zijn wijsheid en zijn kracht zijn veel groter dan wij, zwakke mensen, ooit kunnen doorgronden; zijn troon is de hemel (vgl. Hand. 7:48, 49); zijn werken zijn ongeëvenaard. De naam *Eljoon* spreekt ons van de overweldigende majesteit van God.

Tot zover een algemene beschrijving van de naam *Eljoon*. Nu willen we op vier bijzonderheden wijzen, die ook met de naam ‘de Allerhoogste’ zijn verbonden. Ten eerste wordt in de Schrift vaak gewezen op de almacht die *Eljoon* karakteriseert: ‘Komt niet uit de mond van de Allerhoogste (*Eljoon*) het kwade en het goede?’ (Klaagl. 3:37, 38; vgl. Ps. 21:8). Daarom drukt Ps. 77:10, 11 ook het onmogelijke uit: ‘Heeft God vergeten genadig te zijn? ... Dit krenkt mij, maar de rechterhand van de Allerhoogste (*Eljoon*) verandert’. Het is *onmogelijk* dat de Almachtige onmachtig zou zijn geworden! Op dit vlak ligt trouwens ook de zonde van de satan. Deze engelenvorst (Ezech. 28:14) is niet gevallen omdat hij goddelijk wilde zijn, of omdat hij zich als een god wilde laten vereren, maar omdat

hij de plaats begeerde die slechts aan de Allerhoogste toekomt (zie Jes. 14:13, 14 en vgl. ook 1 Tim. 3:6).

Een tweede gedachte bij de naam '*Eljoon*' is Gods *alwetendheid*. Als Hij de God is die de aarde en de hemel bezit, dan is Hij ook de God die precies weet wat er op deze aarde gebeurt: De vraag uit Ps. 73:11: 'Zou de Allerhoogste er weet van hebben?' - is daarom een vraag van het ongeloof. 'Zou Hij Die het oor plant, niet horen? Zou Hij die het oog vormt, niet zien?... ...De HEERE kent de gedachten van de mens' (Ps. 94:9, 11). Zelfs Bileam sprak al over de 'de kennis van de Allerhoogste (Eljoon)' (Num. 24:16; vergelijk ook de uitdrukking 'de raad van de Allerhoogste' in Ps. 107:11).

Ten derde wijzen wij op de bescherming die bij de Allerhoogste te vinden is. Bij Hem is een '*schuilplaats*' (Ps. 91:1), zodat wij niet meer hoeven te wankelen (Ps. 21:8; vgl. 9:3-5). Juist omdat onze God de Allerhoogste God is, kan en zal er nooit iemand komen die machtiger is dan Hij. Als Hij ons zijn bescherming biedt, wie kan ons dan nog rukken uit zijn hand (vgl. Joh. 10:28-29)?

Tot slot is er ook nog een heel bijzondere verbinding tussen de stad Jeruzalem en de naam 'de Allerhoogste'. Dit vinden we al in Genesis 14, waar immers de priester van de Allerhoogste God tevens de koning van Salem (Jeruzalem) is. Daar waar Jeruzalem profetisch gezien wordt als het centrum van de regering van de gehele aarde gedurende het vrederijk, vinden we ook de naam *Eljoon*, de Allerhoogste. Deze Godsnaam spreekt ons van de openbaring van God aan de volkeren; maar in het vrederijk zal de hele zegen van de volken toch vervat liggen in de zegen van Sion, de 'stad van God' (Ps. 46:5; 87:5; vgl. ook Zach. 14)? De 'volheid van Israël' zal een overvloedige 'rijkdom'

voor de heidenvolkeren opleveren (vgl. Rom. 11:11, 12). En is dat eigenlijk niet heel logisch? In die tijd zal alle heerschappij liggen in de handen van Hem die door God 'tot een eerstgeboren zoon' gesteld is, 'van de Allerhoogste (Eljoon) van de koningen van de aarde' (Ps. 89:28), 'de Koning van de koningen en Heer van de heren' (Openb. 19:16).

Hiermee zijn wij in het Nieuwe Testament aangeland, waar we de Koning van dat Vrederijk ontmoeten, die zó groot is, dat Hij *'de Zoon van de Allerhoogste'* wordt genoemd (Luc. 1:32; 8:28). Juist Lukas, de Griekse arts die een evangelie schreef voor de heidenen, gebruikt de naam 'de Allerhoogste' heel vaak: Johannes de Doper wordt de *'profeet van de Allerhoogste'* genoemd (Luk. 1:76), de Heilige Geest de *'kracht van de Allerhoogste'* (Luk. 1:35), en zelfs wij mogen de naam *'zonen van de Allerhoogste'* dragen (Luk. 6:35). Maar diezelfde Lukas noemt ons ook *'slaven van God, de Allerhoogste'* (Hand. 16:17). Deze uitdrukking betekent dat wij in onze wandel op aarde slaven mogen (en moeten!) zijn in dienst van die Allerhoogste, dat die Allerhoogste God Degene is die ons bezit, die over ons gezag heeft, die ons bevelen geeft, die ons gebiedt te gehoorzamen. Maar aan de andere kant ligt hierin ook een geweldige troost. Wij mogen onbezorgd wandelen, vertrouwend op Hem aan Wie aarde en hemel, vriend en vijand onderworpen zijn. Wij zijn 'ambassadeurs' van de grootste Koning, de Allerhoogste God, die ver boven alle andere gezaghebbers verheven is, bij Wie alle andere goden in het niet verzinken. Maar het grootste voorrecht dat wij *'zonen van de Allerhoogste'* zijn, ligt toch daarin, dat wij mogen lijken op 'dé Zoon van de Allerhoogste', de Heer Jezus. Als wij nu met Hem verdragen, zullen wij straks ook met Hem regeren (2 Tim. 2:12). Als wij nu dagelijks ons kruis

opnemen en Hem volgen (Luk. 9:23), dan zullen wij straks delen in die eeuwige heerschappij van deze Mensenzoon, wanneer Hem eer en koninklijke macht worden gegeven (Dan. 7:14; vgl. Luk. 22:28-30). Als u nu een slaaf van de Allerhoogste wilt zijn, zult straks een heilige van de Allerhoogste worden genoemd en waard zijn om met de Mensenzoon het koningschap te ontvangen (Dan. 7:18, 22, 27)! En op de eeuwige 'sabbatdag' van het Vrederijk zult u het dan uit volle borst kunnen meezingen: *'Het is goed om de HEERE te loven en voor Uw Naam psalmen te zingen, Allerhoogste'* (Ps. 92:1, 2).

Sjaddaj

De Almachtige

In de vorige artikelen hebben we stilgestaan bij de namen 'Elohim' (God), 'Jahweh' (HEERE) en 'Eljoon' (de Allerhoogste). Deze keer willen wij weer een nieuwe naam overdenken, namelijk de naam 'Sjaddaj', die in het Oude Testament 48 maal voorkomt en in alle gevallen door 'de Almachtige' wordt vertaald.

Het is één van de mooiste namen die God draagt: We zouden namelijk gemakkelijk een verkeerd beeld van God kunnen krijgen als we van Hem niet meer wisten dan dat Hij de Schepper van het heelal is (*Elohim*), dat Hij nog steeds de Bezitter daarvan is (*Eljoon*), en dat Hij elk mens in die schepping persoonlijk benadert met Zijn heilige wetten en eisen (*Jahweh*). *Sjaddaj* is echter niet de naam van een *eisend* God, maar van een *gevend* God: Dezelfde God die de aarde en de hemel met een enkel woord van Zijn mond schiep, diezelfde God is voor de Zijnen ook de bron van alle genade, degene die in alle noden en behoeften kan voorzien!

Sjaddaj is dus de God die de mens tegemoet komt in zijn ondersteunende kracht (Voor de betekenis van de naam *Sjaddaj*, zie kader). Telkens wanneer de Jood deze naam uitsprak, herinnerde dat hem eraan dat elke goede gave en elk volmaakt geschenk van Hem, de *Sjaddaj*, de Almachtige, vandaan komt, dat Hij nooit te vermoed

is om zijn barmhertigheden over zijn volk uit te gieten en dat Hij meer gereed staat om ons te geven, dan wij om te ontvangen.

Eigenlijk drukt de vertaling ‘de Almachtige’ dus niet precies uit wat er allemaal in dat ene woord ‘*Sjaddaj*’ besloten ligt. Dat hangt ook samen met onze hedendaagse opvatting over ‘almacht’: De ‘almacht van God’ betekent namelijk *niet* dat God alles kan - hoe vreemd dit ook klinkt: We lezen bijvoorbeeld in Titus 1:2 dat God *niet kan liegen*, hetgeen in tegenspraak is met de gedachte dat God alles zou kunnen (vgl. ook Num. 23:19 en 1 Sam. 15:29)! Nee, Gods almacht is gebonden - doch niet gebonden aan één of andere wet of aan een of andere beperking, maar Gods almacht is gebonden aan Zichzelf! Gods almacht is namelijk altijd geheel in overeenstemming met Zijn heiligheid: Dit woord ‘almacht’ betekent dus veeleer ‘de macht om de *wil* van Zijn Goddelijke natuur *uit te voeren!* Beter zou het daarom ook zijn om de naam *Sjaddaj* in het Nederlands weer te geven met ‘de Weldadige’ of ‘de Algenoegzame’. Dit wordt nog belangrijker als we bedenken dat de gecombineerde naam ‘*El Sjaddaj*’, ‘God de Almachtige’, ook 7 maal in de Schrift voorkomt (waarvan 5 maal in het boek Genesis). De Godsnaam ‘*El*’ is een verkorting van *Elohim* (God) en betekent ‘God in al Zijn kracht en macht’ (zie het volgende artikel). *El* is dus eigenlijk de naam die de volheid van de Goddelijke macht uitdrukt en die we derhalve het beste met ‘de Almachtige’ hadden kunnen vertalen. Maar de toevoeging ‘*Sjaddaj*’ in ‘*El Sjaddaj*’ gaat veel verder: die wijst ons erop dat die overweldigende kracht van *El* (God) ten dienste staat aan een Persoon die bovenal liefheeft, een Persoon die de mensen gelukkig wil maken, die - net zoals een moeder voor haar baby - voor de Zijnen wil zorgen, hen wil voeden,

hen wil ondersteunen, hen wil helpen, hen wil dragen. *Sjaddaj* is de naam van een God die gaat geven, heel erg veel gaat geven.

Wanneer wij nu die plaatsen in de Bijbel opslaan waar de naam ‘*Sjaddaj*’ voorkomt, dan zien we telkens de gedachte van een gevend God. Met name aan de aartsvaders, Abraham, Izak en Jakob, heeft God Zich als *Sjaddaj*, de Almachtige, geopenbaard - zie Ex. 6:2, waar God tot Mozes zegt: ‘Ik ben aan Abraham, Izak en Jakob verschenen als God de Almachtige (El *Sjaddaj*)’ (vgl. respectievelijk Gen. 17:1; 28:3 en 48:3). Zoals God Zich aan Noach had geopenbaard als *Elohim*, de God van de schepping (Gen. 9:8-17), zoals God Zich aan Israël openbaarde als Jahweh, de ‘IK BEN DIE IK BEN’ (Ex. 3:13-14), zoals God Zich vandaag aan de christenen wil openbaren als ‘Vader’ (zie Joh. 20:17; Ef. 2:18), zo was God voor Abraham, voor Izak en voor Jakob *El Sjaddaj*, ‘God de Almachtige’.

Maar wanneer wij nu de betreffende passages in het boek Genesis opzoeken, dan is een van de eerste dingen die opvalt, dat die naam ‘*Sjaddaj*’ niet meteen in Genesis 12 voorkomt, de geschiedenis van de roeping van Abraham, maar pas veel later, in hoofdstuk 17! Pas als Abraham zich heeft afgescheiden van de zondige wereld en zijn geboorteplaats Ur der Chaldeeën heeft verlaten, pas als hij zijn familie heeft achtergelaten en zich van hun vreemde goden heeft afgezonderd (Gen. 12:1-4; vgl. Joz. 24:2), pas als hij geleerd heeft wat het is om een pelgrim in een vreemd land te zijn, om daar alleen maar een altaar voor zijn God te bezitten (Gen. 12:8), pas als hij heel langzaam heeft geleerd niet meer op zichzelf te vertrouwen door te vluchten naar Egypte (Gen. 12:10-20) of door zijn slavin Hagar te nemen om voor zichzelf nageslacht te verwekken (hfdst. 16), dán pas horen

we de HEERE tot Abraham zeggen: ‘Ik ben God, de Almachtige (*El Sjaddaj*): ‘Wandel voor Mijn aangezicht en wees oprecht’ (Gen. 17:1). Het duurde heel erg lang, 99 jaar, voordat Abraham helemaal los was van deze wereld, voordat hij had leren zien dat de ware ‘hulpbronnen’ voor een pelgrim niet in de aardse dingen liggen, maar in God Zelf, in een *El Sjaddaj*: God alléén was toen voor Abraham voldoende. Slechts voor Zijn aangezicht te wandelen en slechts te vertrouwen op wat Hij doet. Pas toen Abrahams ogen niet meer op een in de zonde verstrikte schepping, maar op de grote Schepper Zelf zagen, kon God Zich aan hem openbaren als de *El Sjaddaj*, de Almachtige God, als de God die volkomen in staat was om in al zijn behoeften te voorzien. Immers, gaat dat vers in Gen. 17:1 niet verder met het vullen van Abrahams lege handen? ‘Ik zal Mijn verbond sluiten tussen Mij en u, en u uitermate talrijk maken...’ (Gen. 17:2)

Ligt in deze 4000 jaar oude geschiedenis niet de reden waarom wij God vandaag zo slecht kennen? Hoeveel mensen spreken vandaag de dag niet schamper over God als een soort combinatie van een schoolmeester, een boekhouder en een rechter? Zelfs christenen spreken zo en zien zo weinig van die geweldige rijkdom van die naam *Sjaddaj*, de gevende God. Hééft God niet gegeven? ‘God zij dank voor zijn onuitsprekelijke gave’ (2 Kor. 9:15; vgl. Joh. 4:10).

En het lijkt geen twijfel dat met deze ‘gave’ Gods eigen Zoon wordt bedoeld, de Heer Jezus: ‘Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven...’ (Joh. 3:16)! Ligt de reden dat wij ‘de Almachtige’ (*Sjaddaj*) nog zo slecht ‘doorgronden’ (vgl. Job 11:7) niet hierin dat wij nog veel te veel lijken op die oude

Abraham die maar steeds naar de wereld keek, die maar steeds bij hen of bij zichzelf zijn hulp zocht om uit de problemen te komen?

In 2 Kor. 6:14-18 lezen we dat wij weg moeten gaan uit het midden van de ongelovigen, dat wij geen gemeenschap moeten hebben met de duisternis, maar ons moeten afscheiden van dat alles. Dan, dan alleen, geldt die heerlijke belofte: ‘... en Ik zal u aannemen; en Ik zal u tot Vader zijn, en u zult Mij tot zonen en dochters zijn, zegt de Heer, de Almachtige’ (2 Kor. 6:17, 18²).

Abraham had iets begrepen van de naam *Sjaddaj*. Daarom is hij later zelfs bereid om zijn eigen zoon Izak op het altaar te leggen, omdat hij wist dat God geen eisend God was, maar een gevend God, die hem zijn zoon - desnoods zelfs dwars door de dood heen - zou teruggeven. We lezen het geheim van zijn kracht in Hebr. 11:18: Abraham had overwogen dat God ‘machtig was’... Met andere woorden: Abraham kende de diepste betekenis van die naam ‘*El Sjaddaj*’.

Wanneer we de rest van het boek Genesis doorwandelen, dan valt ons telkens weer die zegenende hand van *Sjaddaj* op: ‘En moge God, de Almachtige (El Sjaddaj), je zegenen, en je vruchtbaar en talrijk maken...’ (Gen. 28:3); ‘Ik ben God, de Almachtige (El Sjaddaj). Wees vruchtbaar en wordt talrijk’ (Gen. 35:11; vgl. 48:3-4). Zelfs een Jakob, wanneer hij zijn dierbare zoon Benjamin naar die wrede farao van Egypte moet zenden, vindt troost in die naam van de God van alle genade: ‘God, de Almachtige (El Sjaddaj), geve jullie

2 Voetnoot Telos vertaling: ‘Heer’ zonder lidwoord in het Gr. duidt hier zoals dikwijls de naam Jahweh aan; [de] HEERE [de] Alamachtige (= Jahweh Sjaddaj) die Zich als zodanig aan de vaderen en aan Israël geopenbaard had, is onze ‘Vader’.

barmhartigheid in de ogen van die man ... En wat mij betreft, als ik van kinderen beroofd word, dan word ik maar van kinderen beroofd' (Gen. 43:14). En wanneer deze zelfde Jakob op zijn sterfbed ligt, dan kan ook hij spreken van wat die geweldige naam '*Sjaddaj*' inhoudt: 'De God van je vader, Die je zal helpen, en de Almachtige (*Sjaddaj*), Die je zal zegenen met zegeningen uit de hemel van boven, met zegeningen uit de watervloed, die beneden ligt, met zegeningen van borsten (Hebreeuws: *sjad*) en baarmoeder' (Gen. 49:25).

Nu wij de betekenis van de naam '*Sjaddaj*' enigszins kennen, kunnen we ook begrijpen hoe Naomi zich voelde toen zij in haar geboortestad terugkeerde na in een vreemd land haar man en haar beide zonen te hebben verloren: 'Noem mij niet Naomi (= lieflijkheid), noem mij Mara (= bitterheid), want de Almachtige (*Sjaddaj*) heeft mij grote bitterheid aangedaan' (Ruth 1:20; vgl. ook vs. 21). Naomi moest de les nog leren dat er vaak veel 'gereinigd' moet worden voordat de wijnstok 'meer vrucht' kan voortbrengen (vgl. Joh. 15:1-5), dat onze handen eerst geledigd moeten worden van de aardse dingen voordat de Almachtige ze kan vullen met Zijn liefde en genade, met Zijn kracht en oplossingen voor onze zorgen en problemen!

Deze zelfde gedachte treffen we aan in het boek Job: Van de 48 keer dat de naam '*Sjaddaj*' in de Schrift voorkomt, vinden we er 31 in dit oude Bijbelboek. Deze naam ligt op de lippen van elke medespeler in dit Goddelijke drama: We horen het uit de mond van Elifaz (Job 5:17), van Bildad (Job 8:3) en van Zofar (Job 11:7); maar ook uit die van Job zélf (Job 6:4), van Elihu (Job 32:8) en zelfs uit die van de Heere (Job 39:35). Juist die eerstgenoemde, Elifaz, gebruikt de naam '*Sjaddaj*' meer dan zijn beide vrienden, Elifaz die Gods almacht

slechts daarin zag dat Hij alleen maar kon en wilde vernietigen en verdelgen (vgl. 4:19-20; 5:4; 15:21). In de ogen van Elifaz is God slechts een wreed en onmenselijk Iemand. Maar is dit voor velen vandaag ook niet zo? Wordt die oneindige *liefde* van God voor Zijn eigen schepselen vandaag nog wel gezien?

En Job? Begreep Job iets van die zegenende hand van God? Was hij het niet die op een gegeven moment al zijn opvattingen over de 'gevende en liefhebbende God' ging herzien, toen hij die bittere woorden uitsprak over de 'grimmigheid van de Almachtige' (Sjaddaj), die 'de straf voor zijn ongerechtigheid opbergt voor zijn kinderen' (Job 21:19, 20)?! Later heeft Job het echter wél leren te begrijpen: Hoe kleiner wij voor de Almachtige worden, hoe leger onze handen en hoe eenvoudiger ons oog, des te meer kan die Almachtige ons met Zijn geschenken overladen: Zie het laatste hoofdstuk van het boek Job, waarin wij Job rijker zien worden dan hij ooit is geweest! Dáárom kan Hebreëen 12 nu juist lijden en beproeving zien als iets dat voortkomt uit de *liefde* van onze hemelse Vader (Hebr. 12:6)!

Behalve het hierboven genoemde aspect van Gods gevende liefde, vinden we ook nog enkele andere gedachten in de Schrift die met de naam *Sjaddaj* verbonden zijn. *Sjaddaj* is namelijk ook de God die over de hemel en de aarde regeert en dus alles weet (Num. 24:4, 16), volkomen soeverein is (Job 39:35) en die naar zijn eigen inzicht de aarde regeert (Ps 68:15; Job 27:11; 34:12, 13). *Sjaddaj* bepaalt het lot van de goddelozen en van de rechtvaardigen (Job 8:3; 24:1; 27:2; Ez. 1:24; 10:5), maar dat betekent ook dat Hij straks de goddeloze op deze aarde zal moeten oordelen (Jes. 13:6; Joël 1:15; vgl. Job 27:13-22).

We zien dus dat we op enkele plaatsen de *Sjaddaj* niet als een gévend God, maar als een wrékend God vinden! Die wraak zal het lot zijn van allen die telkens smalend spreken over onze God als een haatdragende Dictator. Zij die de Almachtige weigeren te erkennen als een liefhebbend God, zij die het grootste geschenk van die liefde, het verzoenend Offer van de Heer Jezus, blijven afwijzen, zij die God hoogstens willen zien als een wrekend God, voor díe personen zal er een tijd komen dat zij ‘gelijk zullen krijgen’: Er zal een tijd komen dat *Sjaddaj* Zich als de grote Wreker zal openbaren, als een toornend God. Daarom vinden we van de 10 keer dat de naam ‘de Almachtige’ in het Nieuwe Testament voorkomt, er juist 9 in het boek de Openbaring, het boek van de oordelen van God over deze aarde (zie 1:8; 4:8; 11:17; 15:3; 16:7; 19:6, 15 en 21:22). Wanneer u *nu* de grootste gave van de Almachtige afwijst, dan zult u *straks* tóch oog in oog staan met die Almachtige God die u nu probeert te ontvluchten. Maar dan is de tijd voorbij dat Hij u genade kan geven - *dán* zult u geen geschenken meer uit zijn hand zien komen, maar slechts veroordeling: Dan zal de Koning der koningen en de Heere der heren Zélf de ‘wijnpersbak van de wijn van de grimmigheid van de toorn van God de Almachtige’ treden (Openb. 19:15, 16); dan zal het de tijd zijn van vloek voor de ongelovigen, maar zij die het ‘koninkrijk van God de Almachtige’ mogen binnen gaan, zullen daar de lofzang aanheffen: ‘Wij danken u, Heer, God de Almachtige, die is en die was, dat U uw grote kracht hebt aangenomen en uw koningschap hebt aanvaard’ (Openb. 11:17; vgl. 19:6).

Sjaddaj, nu een gévend God, straks een tóornend God. Hebben wij dat geschenk van die ‘schaduw’ die Hij ons biedt, al aangenomen, die plaats waar wij eeuwig beschermd zijn en Zijn zegen kunnen

genieten (vgl. Jes. 32:2)? ‘Wie in de schuilplaats van de Allerhoogste (Eljoon) is gezeten, zal overnachten in de schaduw van de Almachtige (Sjaddaj). Ik zeg tegen de HEERE (Jahweh): Mijn toevlucht en mijn burcht, mijn God (Elohim), op Wie ik vertrouw!’ (Ps. 91:1, 2). De Allerhoogste God, die hemel en aarde bezit, bezit ook een schuilplaats voor de tot Hem vluchtende ziel; de Almachtige God, die met Zijn genade te hulp komt als alle menselijke kracht tekort geschoten is, die biedt ons Zijn schaduw, Zijn bescherming. En deze veiligheid vindt daarin zijn grondslag dat wij in persoonlijk geloof tot Jahweh mogen vluchten, en op deze God, de machtige Schepper van de aarde en de hemel, mogen vertrouwen en Hem ‘mijn God’ mogen noemen!

De betekenis van het woord Sjaddaj

De precieze betekenis van het woord ‘*Sjaddaj*’ is vandaag de dag een onderwerp van hevige discussie. De volgende afleidingen zijn in de loop van de tijd voorgesteld:

1. De eerste mogelijkheid is dat Sjaddaj van het werkwoord ‘*sjadad*’ (verwoesten) komt, zodat Sjaddaj ‘de Verwoester’ betekent. In Jesaja 13:6 en Joël 1:15 wordt op deze betekenis gezinspeeld, wanneer gesproken wordt over ‘de verwoesting (*sjood*; afgeleid van *sjadad*) van *Sjaddaj*’. Deze betekenis ligt waarschijnlijk ten grondslag aan de in de Nederlandse bijbels voorkomende vertaling ‘de Almachtige’. De Septuaginta heeft deze betekenis al aan het woord Sjaddaj gehecht, gezien hun vertaling *pantokratoor* (‘de Almachtige’). Via de Latijnse Vulgaat (*omnipotens*) is deze betekenis bij ons terecht gekomen. In vrijwel alle binnen- en

buitenlandse bijbelvertalingen wordt Sjaddaj dan ook als ‘de Almachtige’ opgevat.

2. In de Talmoed, de verklaring van het Oude Testament van de oude joodse rabbijnen, wordt het woord Sjaddaj afgeleid van twee Hebreeuwse woorden. Het eerste *‘sja’* betekent ‘wie’; het tweede *‘daj’* betekent ‘voldoende’ (dit laatste woord wordt op vele plaatsen in het Oude Testament gebruikt, bijvoorbeeld in Ex. 36:7; Spr. 25:16, etc.). Naar deze opvatting betekent de naam Sjaddaj dus ‘Hij die altijd voldoende is’, ‘Hij die zelfgenoegzaam is’. In deze afleiding ligt de betekenis dus erg dicht bij die van het verwante Hebreeuwse woord *‘sjad’*, dat 18 maal in het Oude Testament voorkomt en altijd door ‘(moeder)borst’ is vertaald (akkadisch: *sjeda*). *Sjaddaj is* dan ‘Degene die liefheeft’, zoals een vrouw haar zuigeling (vgl. Jes. 49:15). Een zeer sterk argument voor deze opvatting is dat de Septuaginta Sjaddaj weliswaar meestal door *‘pantokratoor’* (‘de Almachtige’) vertaald, maar op 6 plaatsen door *‘hikanos’* (‘Hij die voldoende is’), te weten in Ruth 1:20, 21; Job 21:15; 31:2; 39:35 en Exodus 1:24.
3. Op dit moment is de meest gangbare afleiding die van het akkadische woord *‘sjadu’* (berg). *Sjaddaj* betekent dan ‘Hij die van de berg is’, ‘de berggod’ (vgl. teksten als 1 Kon. 20:23,28; Ps. 121:1-2; Jes. 14:13 en Ezech. 28:14, 16!). Velen zien dan in het woord ‘berg’ een heen wijzing naar Gods geweldige kracht en macht, zodat we in de betekenis van de naam Sjaddaj weer heel dicht bij ‘de Almachtige’ zitten.
4. Een andere afleiding neemt als grondwoord het Hebreeuwse woord *‘sadeh’* (op twee plaatsen geschreven als *‘sadaaj’*, te weten:

Ps. 8:8 en 96:12), dat ‘veld’ betekent. *Sjaddaj* betekent dan ‘Hij die van het veld is’.

5. Tot slot noemen we nog de afleiding van het Sumerische ‘SA. ZU’, wat neerkomt op een betekenis voor de naam *Sjaddaj* als ‘de Alwetende’.

Met name de eerste drie mogelijkheden zijn goede afleidingen voor de naam *Sjaddaj*, zodat het maken van een keuze erg moeilijk is. Maar het gebruik van de naam *Sjaddaj* met name in het eerste gedeelte van het Oude Testament lijkt toch alleen goed verklaard te kunnen worden door de betekenis ‘de Algenoegzame’ (zie met name de 6 plaatsen in het boek Genesis). Deze betekenis wordt in het artikel verder uitgewerkt. Hierbij moeten we echter wel bedenken dat er in de profetische boeken van het Oude Testament ook oordelen aan *Sjaddaj* worden toegeschreven, zodat ook de eerste en de derde afleiding misschien toch wel de moeite van het overwegen waard zijn.

Eloah en El

God

In dit zesde artikel in onze serie over de 'Namen van God' willen wij de namen 'Eloah' en 'El' overdenken. Beide namen zijn (evenals de reeds besproken naam 'Elohim') in onze vertalingen steeds weergegeven door 'God', zodat het voor de Nederlandstalige lezer moeilijk na te gaan is welke naam precies in een bepaalde tekst voorkomt (met behulp van een goede concordantie, bijvoorbeeld die van Young, is dit echter wel mogelijk).

Laten we beginnen met de naam 'Eloah', die 57 maal in het Oude Testament voorkomt (voornamelijk in de poëtische gedeelten), waarvan bovendien 41 maal in het boek Job. Het Hebreeuwse woord 'Eloah' is het enkelvoud van 'Elohim', waarvan we in het tweede artikel hebben gezien dat dit God in Zijn scheppingskracht voorstelt.

Zoals de naam in het meervoud (*Elohim*) wijst op de geweldige grootheid van God, zo wijst de naam in het enkelvoud (*Eloah*) erop dat deze God uniek is: 'Want al zijn er ook die goden genoemd worden, hetzij in de hemel, hetzij op de aarde (zoals er vele goden en vele heren zijn), dan is er toch voor ons maar één God' (1 Kor. 8:5, 6). *Eloah* nu is de naam van die ene God, die Zich juist daarin onderscheidt van de vele afgoden, dat Hij de echte God is! *Eloah* is de enige God - daarom is Hij ook het enige voorwerp van aanbidding!

De genoemde betekenis vinden we onder andere terug in de eerste maal dat God Zich met deze naam noemt, in Deuteronomium 32. Daar lezen wij van Israël: 'Toen verliet hij God (Eloah), Die hem gemaakt heeft, hij versmaadde de Rots van zijn heil. Zij hebben Hem tot najaiver gebracht met vreemde goden, met gruwelijke daden hebben zij Hem tot toorn verwekt. Zij hebben geofferd aan de demonen, niet aan God; aan goden (Elohim), die zij niet kenden, aan nieuwe goden (letterlijk: 'die niet-Eloah zijn'), die kortgeleden gekomen zijn' (Deut. 32:15-17). Eloah is de levende God, in tegenstelling tot alle dode afgoden; het is de titel die de ware God draagt om Zich te onderscheiden van alle anderen die zich 'god' noemen. Deze betekenis wordt op veel plaatsen bevestigd, bijvoorbeeld in Nehemia 9, waar we lezen: 'Maar U bent een God (Eloah) Die menigvuldig vergeeft... ...Zelfs toen ze voor zichzelf een gegoten kalf gemaakt hadden en zeiden: Dit is uw God (Elohim)' (vs. 17, 18). Hij alleen is de lofzang waard. 'Want wie is God (*Eloah*), behalve de HEERE (*Jahweh*)? Wie is een rots dan alleen onze God (*Elohim*)?' (Ps. 18:32) Onze 'Elohim' is de enige 'Eloah', de God die aanbidders zoekt. 'Is er ook een God (*Eloah*) buiten Mij (*Jahweh*)? Er is geen andere Rots, Ik ken er geen' (Jes. 44:8). Er zijn vele goden naast Jahweh, maar Hij is de enige ware God, de enige Eloah!

Een bijgedachte bij de naam '*Eloah*' is die van de God waarop wij kunnen bouwen: In drie van de vier hierboven genoemde teksten (Deut. 32: 17, 18; Ps. 18:32 en Jes. 44:8) wordt *Eloah* vergeleken met een 'rots'. Eigenlijk is dit ook heel logisch: De enige grondslag waarop wij ons geloof kunnen bouwen, is toch de enige, ware God? (vgl. Jes. 28:16) Het huis dat op de rots van de 'Zoon van de levende God' is gebouwd (vgl. Matt. 16:16, 18), dat huis kan standhouden

te midden van de slagregen, de waterstromen en de winden die tegen het huis beuken, ‘en het viel niet, want het was op de rots gegrondvest’ (vgl. Matt. 7:24-27).

Wanneer we nu naar het boek Job gaan, wordt het echter moeilijker. Immers, wanneer we de namen die God in dit Bijbelboek draagt, gaan onderzoeken, dan vallen grote verschillen op met de rest van de Bijbel: Zijn in het algemeen de namen ‘*Jahweh*’ (HEERE) en ‘*Elohim*’ (God) de meest voorkomende namen van God, in dit Bijbelboek zijn de rollen omgedraaid: Van de vele duizenden keren dat de naam ‘*Jahweh*’ in de Schrift voorkomt, vinden we er maar een schamele 32 in het boek Job. Bovendien wordt die naam bijna alleen in de historische gedeelten gebruikt (de hoofdstukken 1, 2 en 42), terwijl deze naam in de redevoeringen van Job en zijn vrienden slechts 1 maal (!) voorkomt (te weten Job 2:9). De verklaring hiervan ligt in het feit dat Job waarschijnlijk in de tijd van de aartsvaders heeft geleefd, die God niet als *Jahweh* kenden, maar voornamelijk als *Sjaddaj*, de Almachtige (zie Ex. 6:2 en het vorige artikel). Van de 48 maal dat *Sjaddaj* in de Bijbel voorkomt, vinden we er namelijk 31 (!) in dit oude Bijbelboek. Veel moeilijker wordt het om te zeggen waarom iets dergelijks aan de hand is met de namen ‘*Elohim*’ en ‘*Eloah*’: *Elohim*, de normale naam van God, vinden we namelijk erg weinig in Job (slechts 16 keer, waarvan 6 maal in de redevoeringen van hoofdstuk 3 tot 41); de naam ‘*Eloah*’ komen we daarentegen relatief erg veel tegen (41 keer; alle in de hoofdstukken 3-41). Dit aantal staat in geen verhouding tot het totale aantal maal dat dit woord in de Bijbel voorkomt, zoals reeds gezegd: 57 maal! (In het boek Job wordt ook nog relatief vrij vaak God met de naam ‘*El*’ genoemd, en wel 55 maal, waarvan alle in de hoofdstukken 3-41).

Hiermee zijn de moeilijkheden nog niet ten einde, want als we nagaan wie er in het boek Job de naam ‘*Eloah*’ in de mond nemen, dan zijn dit voornamelijk Job zelf (24 maal) en de Temaniet Elifaz (6 maal; merkwaardigerwijs wordt de naam ‘*Eloah*’ ook in verbinding met de plaatsnaam ‘Teman’ gevonden in Hab. 3:3!). Bildad noemt God nooit ‘*Eloah*’, Zofar slechts in één gedeelte (3 maal in Job 11:5-7) en dit hoogstwaarschijnlijk als verweer tegen Jobs klacht tot *Eloah* in Job 10:2, en de vierde vriend, Elihu, lijkt deze naam gewoon van Job overgenomen te hebben om hem directer te kunnen weerleggen. Misschien is de reden waarom juist in dit boek zo vaak over ‘*Eloah*’ wordt gesproken, wel deze, dat het grote onderwerp van het boek Job toch de vraag is wie van de twee ‘de ware God’ is: de liefhebbende God die de rechtvaardigen wil zegenen of de wrekende God die er slechts op uit is om te straffen. Ongetwijfeld heeft ook het hierboven besproken probleem een oplossing met een hele diepe betekenis. Laten wij daarom, onder de leiding van ‘de Geest van de waarheid, die u in de hele waarheid zal leiden’ (Joh. 16:13), ons er meer toe zetten dit Woord van de enige God te onderzoeken, te bestuderen en te overdenken, zodat ook deze gedeelten voor ons gaan leven en wij er door worden bemoedigd en vertroost. ‘Want alles wat tevoren geschreven is, is tot onze lering geschreven’ (Rom. 15:4), en: ‘Aan alles, hoe volmaakt ook, heb ik een einde gezien; maar alleen Uw gebod is onbegrensd’ (Ps. 119:96)!

We komen nu bij de tweede naam die wij in dit artikel willen bespreken, en wel de naam ‘*El*’. Deze naam wordt in onze Nederlandse Bijbels ook door ‘God’ vertaald. De naam ‘*El*’ komt in het Oude Testament meer dan 200 keer voor, voornamelijk in de boeken van de Psalmen (72 maal), in Job (55 maal) en in Jesaja (24 maal). Zoals ‘*Elohim*’ het

meervoud is van 'Eloah', zo heeft ook 'El' een meervoud, te weten 'Eliem'. Deze laatste naam (*eliem*) heeft echter nooit betrekking op God Zelf, maar altijd op de vele afgoden (zo is bijvoorbeeld het woord 'goden' in Ex. 15:11 in het Hebreeuws '*eliem*'). We laten deze naam dus maar verder buiten beschouwing.

De naam 'El' betekent letterlijk 'de machtige', 'de sterke', 'de krachtige'. Het woord 'El' is bijvoorbeeld in Gen. 31:29 gewoon door 'macht' vertaald. Zo heeft de uitdrukking 'bergen van El' (Ps. 36:7) de betekenis: 'machtige bergen', 'hoge bergen', en betekent de uitdrukking 'ceders van El' (Ps. 80:11) 'grote, majestueuze ceders'. Wanneer God dus 'El' genoemd wordt, wordt Hij gezien als de God die alle macht heeft. De vertaling 'de Almachtige' drukt precies uit wat de betekenis van de naam 'El' is: de al-machtige God. Naast alle macht die El bezit, bezit Hij ook nog alle wijsheid, zodat aan Hem ook volkomen bekend is, wat er zich allemaal op aarde afspeelt. Dit laatste lijkt ook de betekenis te zijn van het 'El' in de naam 'El Eljoon' (God, de Allerhoogste) in Gen. 14:18 (dit is overigens tevens de eerste maal dat de naam 'El' in de Bijbel voorkomt): God wist dat Abraham kracht nodig had om te kunnen standhouden in de verzoeking waarin de koning van Sodom hem zou brengen door hem al zijn rijkdommen aan te bieden. Daarom zond God een priester tot Abraham om hem erop te wijzen dat hij een alwetend en almachtig God had in de hemel die - meer nog dan de koning van Sodom - in staat was hem rijk te maken, 'meer dan wij bidden of denken' (bestudeer Gen. 14:17-24 en vgl. Ef. 3:20). Deze God weet niet alleen alle dingen, Hij ziet het ook vanuit de hemel: Hij is een 'El des aanzien' (Gen. 16:13). De HEERE (*Jahweh*) is een 'El van de kennis' (1 Sam. 2:3, Hebreeuws). En deze God ziet al die dingen niet alleen,

maar Hij gaat ook handelen: Hij treedt op ten behoeve van Zijn volk, Hij wendt Zijn kracht aan om te sterken en te ondersteunen. Hij is de ‘*El* die het voor mij voleindigt’ (Ps. 57:3), Hij is de ‘*El* die mij met kracht omgordt’ (Ps. 18:33).

Eigenlijk is ‘*El*’ ook een heel erg algemene naam voor God: Ook de afgoden noemen zich ermee. *El* is ‘god’ in de meest wijde zin van het woord, een ware of een valse god. Vandaar dat we bijvoorbeeld in Deuteronomium 5:9 lezen: ‘Ik, de HEERE (*Jahweh*), uw God (*Elohim*), ben een na-ijverig God (*El*)’. Wanneer de naam ‘*El*’ daarom op de echte God wordt toegepast, volgt in de regel een beschrijving van hoe de echte God is en waarin Hij Zich onderscheidt van alle andere *el*s. De echte God is ‘de grote, sterke *El*’ (Jer. 32:18); Hij is ‘de *El* van de hemel’ (Ps. 136:26), ‘de heilige *El*’ (Jes. 5:16); Hij is ‘*El Sjaddaj* (de almachtige *El*)’ (Ezech. 10:5), ‘een vergevend *El*’ (Ps. 99:8); Hij is de ‘God (*El*) der goden (*elien*)’ (Dan. 11:36), ja, Hij is ‘mijn *El*’ (Ps. 89:27)!

Samenvattend zouden we kunnen zeggen dat zoals de naam ‘*Eloah*’ ons leert dat er een God is, dat zo de naam ‘*El*’ ons leert Wie die ene God is: een God met kracht! ‘Want welke *El* is er in de hemel of op de aarde die zulke werken en machtige daden kan doen als U?’ (Deut. 3:24). ‘Zie, *El* is machtig, maar Hij veracht niets; machtig is de kracht van Zijn hart; Zie, *El* is groot, en wij begrijpen Hem niet’ (Job 36:5, 26). ‘Met wie zou u *El* willen vergelijken, welke vergelijking zou u op Hem willen toepassen?’ (Jes. 40:18). ‘Ik immers ben *El*, en niemand anders’ (Jes. 46:9). Zoals *Elohim* ons God voorstelt in Zijn scheppingskracht, zo is *El* deze zelfde God, maar dan gezien in Zijn overwinningskracht: Hij is de enige God vol kracht en macht - alle

andere goden moeten het tegen Hem afleggen. Daarom heeft alleen deze El het recht om Zich 'Eloah' te noemen: Hij is de enige echte God, en dus is Hij de enige die de aanbidding toekomt!

De naam 'El' komen wij op sommige plaatsen in de Nederlandse Bijbels ook wel eens onvertaald tegen, bijvoorbeeld in de eigennamen of in de plaatsnamen. 'Bethel' (Beth-el) betekent letterlijk 'huis van El', omdat God Zich aan die plaats heeft verbonden (zie Gen. 31:13: 'Ik ben de El van Bethel'), en 'Elia' (El-jah) betekent letterlijk: 'El is Jah' of 'Jah is El', dat is: 'De HEERE (*Jah*) is God (*El*)' (vgl. 1 Kon. 18:39!).

In het Nieuwe Testament komen wij de naam 'El' eveneens tegen: Denkt u maar aan Mattheüs 1:23: 'Zie, de maagd zal zwanger worden en een Zoon baren, en men zal Hem de naam 'Emmanu-el' geven', dat betekent: '*El* met ons'. Is dit niet iets wonderlijks? Dat kleine, machteloze Kindje in de kribbe is dezelfde als de machtige El van hemel en aarde! Dat hulpeloze Baby'tje is precies dezelfde als degene van wie Hebrëen 1:3 zegt dat 'Hij alle dingen draagt door het woord van zijn kracht'! Leert Jesaja 9:5 ons dat ook niet? Wordt daar 'het Kind dat ons geboren is' niet 'de sterke El' genoemd? En zingen we dat niet telkens in dat schitterende kerstlied van het 'Kindje in doeken gewikkeld en liggend in een kribbe' (Luk. 2:12):

Ziet, die 't Woord is, zonder spreken;
ziet, die Vorst is, zonder pracht;
ziet, die 't al is, in gebreken;
ziet, die 't licht is, in de nacht.

De sterke *El*Zelf kwam als mens op deze aarde, en Hij, 'die de kracht van God en de wijsheid van God is' (1 Kor. 1:24), werd 'in zwakheid gekruisigd' (2 Kor. 13:4). Wat wonderlijk groot om die machtige God van hemel en aarde te zien, stervend als mens aan een houten kruis, omdat Hij u en mij liefheeft! Snijdt die 'noodkreet' van onze stervende Heiland ons ook niet diep door onze ziel, wanneer wij Hem uit horen roepen: 'Eli, Eli, mijn *El*, mijn *El*, waarom hebt U mij verlaten?' (Matt. 27:46)? De sterke God - in zwakheid gekruisigd. Blijft er voor ons nog iets anders over dan voor Hem neer te vallen? Blijft er voor ons nog iets anders over dan Hem 'met luider stem' toe te zingen: 'Het Lam dat geslacht is, is waard te ontvangen de kracht en rijkdom en wijsheid en sterkte en eer en heerlijkheid en lof'? 'En de oudsten vielen neer en aanbaden' (Openb. 5:12, 14).

Adoon, Adoniem en Adonaj

Heere

De in de vorige artikelen besproken namen hebben ons telkens iets meer onthuld van het wezen van God: De namen 'El' en 'Elohim' (God) wezen ons op de kracht van God, de naam 'Jahweh' (HEERE) op Zijn eeuwige God-zijn (Hij is de eeuwige 'IK BEN DIE IK BEN'), de naam 'Sjaddaj' (de Almachtige) op Zijn algenoegzaamheid en goedgunstigheid en de titel 'Eljoon' leerde ons dat God het allerhoogste Wezen is dat er in en buiten ons heelal bestaat.

In dit artikel willen we op de drie verwante namen 'Adoon', 'Adoniem' en 'Adonaj' ingaan, die in de regel in het Nederlands zijn vertaald door 'Heere' of 'Heer' (let op de kleine letters ter onderscheiding van de naam 'Jahweh' dat als 'HEERE' met hoofdletters wordt weergegeven). Wederom is het voor de gewone bijbellezer zonder kennis van de grondtalen moeilijk na te gaan welk van de drie genoemde namen ('Adoon', 'Adoniem' en 'Adonaj') op een bepaalde plaats door het woord 'Heere' is vertaald. Deze drie namen (of beter: 'titels') zijn geen 'wezensbeschrijvingen' van God meer (zoals de vorige namen), maar staan in verband met de relatie die er is tussen de almachtige God en Zijn schepselen, zwakke stervelingen. Zoals de namen die in de vorige artikelen besproken zijn, ons leerden wie God is, zo leren de namen 'Adoon', 'Adoniem' en 'Adonaj' ons wat de positie is van die grote God ten opzichte van deze aarde en ten opzichte van de mens:

Het zijn namen die Gods superioriteit uitdrukken: God is het Hoofd van deze schepping; Hij is Degene die het hier op aarde voor het zeggen heeft; Hij is Degene die gebiedt wat er moet gebeuren; Hij is Degene die gehoorzaamd moet worden - kortom: Hij is de Heer van deze schepping.

Adoon

Als eerste dan nu de naam 'Adoon'. Deze naam is afgeleid van een werkwoord dat 'regeren', 'besturen' betekent. Adoon is dus de naam van God wanneer Hij wordt gezien als Heere, en wel in het bijzonder met betrekking tot het regeren. Adoon is de Regeerder, de Bestuurder, de Machthebber, de Gebieder. De titel 'Adoon' wordt daarom vanwege de algemene betekenis 'regeerder' in het Oude Testament ook voor mensen gebruikt, en wel om twee soorten relaties aan te geven: die van een slaaf tot een meester, en die van een man tot een vrouw. Wat het eerste betreft, zo vinden we in Genesis 44:9, 19 dienaren, die degenen die gezag over hen hebben, hun 'adoon' ('heer') noemen. En zo draagt ook het woord 'adoon' ('heer') in Genesis 45:8 heel duidelijk de betekenis van 'bestuurder', 'regeerder'. Wat de tweede verhouding betreft: zie bijvoorbeeld Genesis 18:12, waar Sara haar man Abraham 'heer' (adoon) noemt (dit is trouwens tevens de eerste keer dat het woord in de Schrift voorkomt). In de titel 'adoon' schemert respect door voor de ander, omdat deze een positie van gezag bekleedt (vgl. ook 1 Petr. 3:4, 6). Tussen een 'heer' en een 'knecht' is er een persoonlijke relatie: een heer kan immers alleen maar 'heer' zijn als hij ook slaven onder zich heeft; en evenzo is een slaaf alleen maar 'slaaf' omdat er een heer boven hem staat. Gezag

bij de adoon en onderdanigheid bij de knecht gaan hand in Hand. Wanneer de titel 'adoon' dus op God wordt toegepast, drukt dit dus onze onderdanigheid en afhankelijkheid jegens Hem uit: Zo is de Heere (adoon), 'de HEERE (Jahweh) van de legermachten' (Jes. 1:24) degene die het recht heeft het volk dat onder Zijn gezag ressorteert ter verantwoording te roepen. En om het de Israëliet telkens weer in herinnering te brengen dat Hij de te gehoorzamen God is, moest elke Israëliet 'drie keer per jaar verschijnen voor het aangezicht van de Heere HEERE (*adoon Jahweh*), de God (*Elohim*) van Israël' (Ex. 34:23; vgl. Deut. 16:16). 'Want de HEERE (*Jahweh*), uw God (*Elohim*), is de God (*Elohim*) der goden (*Elohim*) en de Heere (*adoon*) der heren (*adoniem* - zie straks); die grote, machtige en ontzagwekkende God (*el*)' (Deut. 10:17). Daarom gebiedt Ps. 114:7 ook: 'Beef, aarde, voor het aangezicht van de Heere (*adoon*)'.

Adoniem

De tweede titel die met 'Heere' wordt vertaald, is 'Adoniem'. Eigenlijk is dit gewoon het meervoud van 'adoon', zodat het - althans wanneer het op mensen of op engelen betrekking heeft - soms ook met 'heren' wordt vertaald (zo bijvoorbeeld in Deut. 10:17; Jer. 27:4). Doch meestal wordt de titel 'adoniem' als een veel sterkere vorm van 'adoon' gebruikt en wordt dan gewoon door 'heer' in het enkelvoud vertaald: Zoals adoon degene is die de bevoegdheid heeft om te regeren, zo is adoniem degene die bij uitstek bevoegdheid heeft om te regeren, omdat de voorwerpen van die regering tot zijn bezit behoren. Adoon is een machthebber; adoniem is een bezitter, iemand die macht heeft over iemand anders krachtens het feit dat hij alle rechten over die

ander bezit. Zo vonden we in Genesis 45:8,9 dat Jozef de ‘heerser’ (adoon) van farao’s huis was, terwijl Genesis 40:1 leert dat Farao zelf ‘adoniem’ was: Jozef is heer over Egypte omdat die macht hem door de Farao was toevertrouwd (adoon); maar Farao zelf is heer over Egypte omdat hij (door erfenis of verovering) de bezitter van dat land is geworden (adoniem). Ditzelfde verschil in gezag vorm treffen we ook vandaag nog aan: Een schoolmeester heeft gezag over zijn leerlingen, omdat de ouders hun kinderen aan hem hebben toevertrouwd; maar die ouders zelf hebben gezag over hun kinderen, eenvoudigweg omdat het hun kinderen zijn! (In het Nieuwe Testament zien we hetzelfde onderscheid in de woorden ‘heer’ (Grieks: kurios), dat de meer algemene betekenis van ‘adoon’ (‘gezaghebber’) heeft, en het veel sterkere woord ‘meester’ (Grieks: despotes; vergelijk ons woord ‘despoot’) met de betekenis van ‘adoniem’: de absolute heerser die in zijn machtsuitoefening door geen enkele wet gehinderd wordt (vgl. Matt. 20:15; Luk. 2:29³). Volkomen in overeenstemming met het hierboven genoemde is dat het woord ‘adoniem’ in 1 Koningen 16:24 gewoon door ‘eigenaar’ is vertaald: ‘Semer, de eigenaar (*adoniem*) van de berg’.

Nu we het onderscheid kennen tussen de ‘adoon’ die anderen regeert die hem niet toebehoren, en de ‘adoniem’ die de zijnen regeert, kunnen we ook de diepe betekenis van deze laatste naam begrijpen, wanneer deze op God wordt toegepast: ‘HEERE (*Jahweh*), onze Heere (*adoniem*)’ (Ps. 8:2) is de God tot Wiens bezit wij behoren, eenvoudigweg omdat wij door hem zijn geschapen. Vandaar ook het

3 Voetnoot Telos vertaling: Niet het gewone woord voor ‘Heer’, maar despotes, d.i. heerser of meester van een slaaf, zoals in 2 Tim. 2:21; 2 Petr. 2:1; Jud. :4; enz.

woordje ‘dus’ in het bekende vers uit Psalm 45 over de Messias van Israël: ‘Omdat Hij uw HEERE is (*adoniem*, dus uw ‘bezitter’), buig u voor Hem neer’ (Ps. 45:12) ! Jahweh is ‘de Heere (*adoniem*) der heren (*adoniem*)’ (Ps. 136:3), diegene die alle andere gezaghebbers en heren, koningen en keizers, generaals en presidenten, engelen en demonen, tot Zijn bezit mag rekenen! ‘En als Ik een Heer (*adoniem*) ben, waar is de vrees voor Mij?’ (Mal. 1:6). Dat wij onze God kennen bij de titel ‘Heere’, vraagt om onze dienst, om onze gehoorzaamheid, om ons ontzag!

Adonaj

We komen nu bij de derde titel: ‘*adonaj*’. Letterlijk betekent deze naam: ‘mijn *adoniem*’, ‘mijn heer’ en zo is het ook af en toe vertaald (zie bijvoorbeeld Gen. 18:3; Ps. 16:2; In de regel is het Hebreeuwse equivalent van het Nederlandse ‘mijn heer’: ‘*adoni*’, dit is: ‘mijn *adoon*’). Maar in de meeste gevallen is deze letterlijke grondbetekenis van het persoonlijk voornaamwoord (‘mijn’) vervaagd (vergelijk ook ons woord ‘mijnheer’ dat oorspronkelijk ook ‘mijn heer’ betekende!). De naam ‘*adonaj*’ wordt in het Oude Testament (in tegenstelling tot de namen ‘*adoon*’ en ‘*adoniem*’) alleen voor God gebruikt, en wel zo’n 300 maal (meestal in de Psalmen, de Klaagliederen en in de latere profeten). De oude Joodse rabbijnen beschouwen deze benaming voor God niet alleen als een titel, maar als een eigennaam van God met een betekenis die de heilige naam ‘*Jahweh*’ erg dicht benadert (Uit eerbied voor de heiligheid van die naam ‘*Jahweh*’ sprak men deze bij het lezen van het Oude Testament dan ook nooit uit, maar las men altijd ‘*Adonaj*’!). Zoals in de naam ‘*Jahweh*’ uitgedrukt wordt,

dat Israël in een heel bijzondere relatie van gehoorzaamheid en zegen tot God staat, zo drukt de naam ‘*Adonaj*’ een zelfde gedachte uit, maar dan veel ruimer: namelijk met betrekking tot de hele aarde. De mens die erkent dat God zijn bezitter (*adoniem*) is en daarnaar gaat handelen, die noemt die God: ‘*Adonaj*’, een ‘Heer’ die heel bijzondere rechten op mij heeft. *Adonaj* is dus de naam van God wanneer Hij wordt gezien als de God die elk mens op deze aarde onderworpen moet zijn; maar tevens is het de naam van een God die Zijn gedachten van vrede ten uitvoer wil brengen op deze aarde, Zijn bezit. Zo betekent de bijzondere naam ‘*Adonaj Jahweh*’, ‘Heere HEERE’ in Jesaja 40:10, dat God Iemand is die persoonlijk gaat ingrijpen ten behoeve van Israël, omdat dat een van de vele volkeren van deze aarde is die tot Zijn machtsgebied behoren (*adonaj*), maar ook omdat dát volk Hem nu juist zo na aan het hart ligt (*Jahweh*). (U kunt voor uzelf de parallellen en de verschillen eens nagaan tussen de namen ‘*Elohim*’ (God) en ‘*Adoon*’, die beide God zien als de ‘machthebber’; tussen ‘*Eljoon*’ (de Allerhoogste) en ‘*Adoniem*’, die beide God zien als de ‘bezitter’; en, tot slot, tussen de namen ‘*Jahweh*’ en ‘*Adonaj*’, waarbij in beide gevallen de nadruk ligt op de persoonlijke relatie tot deze God.)

De titel ‘*Adoniem*’ wijst op God als de ‘eigenaar’ van deze hele aarde. Wanneer wij hem nu ‘*Adonaj*’ noemen, dan erkennen wij Zijn rechten over deze aarde, en dus ook Zijn rechten over ons, en bieden Hem onze onvoorwaardelijke gehoorzaamheid. Deze betekenis vinden we al in de eerste maal dat deze naam (*Adonaj*) in de Schrift voorkomt, te weten in Gen. 15:2. Daar zien wij een Abraham na zijn overwinning op de oosterse koningen een aandeel in de krijgsbuit weigeren (Gen. 14:22-23). Maar vlak daarop horen we de stem van zijn God, die

Hem dan geweldige beloften doet: ‘Wees niet bevreesd, Abram, Ik ben voor u een schild, uw loon zeer groot’ (Gen. 15:1). *Jahweh* Zelf is de erfenis waarin Abraham zich mocht verheugen! En na dit te hebben gehoord, horen wij dan deze oude aartsvader tot zijn grote God zeggen: ‘Heere, *Adonaj*’ (Gen. 15:2). Door het uitspreken van deze woorden boog Abraham zich voor die God neer, erkende Hij Zijn rechten over deze aarde en over zijn eigen leven, en strekte hij zijn lege handen uit naar die God om ze door Hem te laten vullen. Het woord ‘*Adoon*’ spreekt iemand uit omdat hij weet alleen onder de leiding en de bescherming van die God te staan; maar in dat woord ‘*Adonaj*’ van Abraham ligt nog een veel diepere betekenis: Abraham wist dat er een heel bijzondere band was tussen hem en zijn Heer, een band van gehoorzaamheid bij Abraham en gezag bij zijn God, maar bovenal ook een band van liefde: Abraham kon volledig vertrouwen op deze God, hij kon zijn rusteloze ziel helemaal overgeven in de handen van die Heer, die voor de Zijnen wil zorgen.

Eenzelfde voorbeeld vinden we in Jozua 7. Nadat God op bovennatuurlijke wijze de muren van de grote stad Jericho had laten instorten (Joz. 6) en nadat Israël daarna toch weer het onderspit moest delven tegen het kleine, miezerige dorpje Ai (Joz. 7:2-5), vinden we Jozua met gescheurde klederen op zijn aangezicht voor de ark van *Jahweh* (Joz. 7:6) en horen wij hem tot zijn God spreken als tot ‘*Adonaj Jahweh*’ (Joz. 7:7) en tot ‘*Adonaj*’ (Joz. 7:8). Jozua erkende zijn diepe afhankelijkheid van zijn Heer, wilde hij en de Israëlieten ooit het beloofde land in bezit kunnen nemen. Hij wist dat er maar Eén was die hen de overwinning kon geven in de strijd tegen de Kanaänieten: Zijn ‘*Adonaj*’. In die Heere lag Israëls enige hoop, en voor Zijn voeten wierp Jozua zich daarom ter aarde.

Onze Heere

Juist in het feit dat wij onze God ‘Adonaj’ noemen, ligt het grote onderscheid met de wereld: Wij weten wie Jahweh is, wij kennen Hem (Jer. 9:24; 24:7; 31:34; Joh. 17:3). Wij kennen Zijn kracht en weten hoezeer Hij te vrezen is (2 Kor. 5:11) en daarom onderwerpen wij ons aan Hem en noemen Hem onze ‘Heere’ en wij proberen naar die belijdenis te handelen. De wereld kent Hem niet (Joh. 8:19, 55; 17:25; Hand. 17:23; 1 Kor. 1:21; 2 Thess. 1:8) en stelt zich daarom onafhankelijk van Hem op: Zij doen naar hun eigen wil (vgl. Dan. 8:4; 11:3, 16, 36); zij zeggen: ‘onze lippen zijn van ons; wie is heer (*adoon*) over ons?’ (Ps. 12:5, Darby-vertaling). Zij leven hun eigen leven. Het woord ‘afhankelijkheid’ klinkt hen als een vloek. Maar de Zoon van God Zelf heeft ons geleerd te zeggen: ‘niet mijn wil, maar Uw wil gebeure...’ (Matt. 26:39; vgl. 6:10 en Joh. 6:38). En wij mogen het ook Paulus nazeggen: ‘Wat moet ik doen, Heer?’ (Hand. 22:10).

En als we nu eens naar het Nieuwe Testament gaan kijken: Wie is dan onze Here? Is dat niet de gekruisigde en opgestane Rabbi uit Nazareth? ‘Laat het hele huis van Israël dan zeker weten, dat God Hem zowel tot Heer als tot Christus heeft gemaakt, deze Jezus...’ (Hand. 2:36) Onze zegeningen zijn verbonden met de titel ‘Christus’ (= Gezalfde); maar onze verantwoordelijkheid om te gehoorzamen ligt in die titel ‘Here’ besloten! Stond het al niet zo over de Messias in het Oude Testament, dat *Jahweh* Hem tot mijn Here (*adoon*) heeft gemaakt (Ps. 110:1; vgl. Matt. 22:43, 44)? Elke tong zal Hem straks als ‘Heer’ moeten belijden (Fil. 2:11; vgl. Joh. 13:13), zoals we het zingen:

*De aardse heersers vallen
voor Hem terneer in 't stof;
de volken brengen allen
Hem eer, aanbidding, lof!*

Maar wanneer zal dit dan gebeuren? Wanneer zal elke knie zich voor Hem buigen, 'maar nu zien wij nog niet alles aan Hem onderworpen' (Hebr. 2:8)? Is dat niet straks als heel de wereld aan Zijn voeten ligt en Hij als de ware Salomo, de 'grote Koning' (Ps. 48:3), het vreedrijk zal regeren? Nu zijn het nog de 'tijden van de volken' (Luk. 21:24 en vgl. Daniël 2); nu is God nog de 'God van de hemel' (zie eveneens Daniël 2 en vgl. Openb. 11:13), de God die in zekere zin Zijn handen van de aarde heeft teruggetrokken en vanuit de hemel toeziet wat de volkeren in hun harten overleggen (vgl. Ps. 2:1-4). Maar er komt een moment dat deze God weer gaat ingrijpen en Zijn Koning stelt over Zijn heilige berg (Ps. 2:6). Dan zal God niet langer meer de 'God van de hemel' zijn, maar de 'Heere (*adoon*) van heel de aarde' (Ps. 97:5; Joz. 3:11, 13; Micha 4:13; Zach. 4:14; 6:5; vgl. Openb. 11:4). Dan zal er op de gehele aarde maar Eén zijn die koning is, die de gezaghebber is, maar één 'Here': Onze Heer Jezus!

Wij mogen uitzien naar dat moment, dat de verworpen en door de wereld vervloekte Jezus de allerhoogste plaats zal krijgen die er in deze schepping is: die van 'Here van heel de aarde'. Wij kennen Hem toch nu al als 'Here', als 'Heer van ons hele leven'? Laten wij dan ook in de praktijk luisteren naar wat Hij ons gebiedt, laten wij dan uitvoeren wat Hij aan ons vraagt, en laten wij ons toch telkens weer buigen voor Zijn gezag en Hem nu al de eer brengen die straks de hele wereld Hem zal moeten brengen!

*U bent mijn Heer, door Uw genade
roem ik Uw eigendom te zijn.
U sloeg mij in ontferming gade,
U maakte mij van zonde rein
Geen woorden kunnen ooit verkonden,
wat ik in U, Heer, heb gevonden.*

Jahweh Zebaoth

Heere van de legermachten

In het vorige artikel hebben we gezien dat de namen Adoon, Adoniem en Adonaj (Heere) de nadruk leggen op de rechten die God op deze aarde heeft. In dit artikel willen we nadenken over de naam Jahweh Zebaoth, waarin ons in het bijzonder de macht en majesteit van God worden getoond, vooral verbonden met zijn regering op aarde.

De naam *Jahweh Zebaoth* wordt in het Nederlands weergegeven door de vertaling ‘Heere van de legermachten’. De naam *Jahweh* hebben we in het derde artikel al overdacht en we hebben daar gezien dat dit de naam is van de God van het volk Israël. Het is niet geheel duidelijk of het woord *Zebaoth* nu ook een eigennaam is of dat het woord al vertaald moet worden. In de oude Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, is de Godsnaam *Jahweh Zebaoth* soms vertaald door *pantokratoor*, de ‘Almachtige’ (voornamelijk in Jeremia en de kleine profeten), en af en toe door *kurios toon dunameoon*, ‘Heere van de krachten’, maar in de boeken 1 Samuël en Jesaja is het veelal onvertaald gelaten (vgl. ook Rom. 9:29 [=Jes. 1:9] en Jak. 5:4). Maar gezien het feit dat het Hebreeuwse woord *zebaoth* in het Oude Testament ook als gewoon zelfstandig naamwoord wordt gebruikt met als betekenis ‘legermachten’, ligt o. i. de vertaling ‘Heere van de legermachten’ toch het meest voor de Hand.

Het Hebreeuwse woord *zaba* (meervoud: *zebaoth*) komt oorspronkelijk uit het Assyrisch (*zabu*) en heeft als basisbetekenis 'een groep mensen', en dan nader: 'een ploeg arbeiders', 'een troep soldaten'. Op veel plaatsen in het Oude Testament heeft dit woord dan ook een militaire betekenis (het bijbehorende werkwoord wordt soms zelfs door 'ten strijde trekken' vertaald; zie bijv. Num. 31:7), maar niet overal. Zo is het bijvoorbeeld in Job 7:1 en 14:14 gewoon door 'dienst' vertaald, en ook de dienst van de Levieten in de tent der samenkomst en die van de vrouwen bij de ingang van de tabernakel wordt ermee aangeduid (Ex. 38:8, Num. 4:23; 8:24; 1 Sam. 2:22). Maar op de meeste plaatsen worden met het woord *zaba* of met het meervoud *zebaoth* 'legermachten' of 'legers' bedoeld en is het derhalve ook zo vertaald (zie bijv. 2 Sam. 8:16; 10:7). Deze dubbele betekenis treffen we ook aan in de naam *Jahweh Zebaoth*. *Jahweh Zebaoth* is soms de God die een leger monstert. 'De HEERE van de legermachten (*zaba*) monstert de krijgsmacht (*zaba milchamah*)' (Jes. 13:4), maar op andere plaatsen ligt er geen militaire ondertoon in de naam (bijv. Jes. 47:7; Hos. 12:5, 6).

Als God Zichzelf *Jahweh Zebaoth*, 'Heere van de legermachten' noemt, dan is het vanzelfsprekend nuttig in de Schrift te onderzoeken wat dan wel onder die 'legermachten' wordt verstaan. In de Bijbel worden hier drie groepen mee aangeduid. Ten eerste lezen we in Ex. 12:41 dat het volk Israël de 'legers (*zebaoth*) van *Jahweh*' wordt genoemd (vgl. ook 6:25; 7:4; 12:17, 51). In het boek Numeri lezen we dat de Israëlieten naar hun stammen ingedeeld waren in leger (*zebaoth*) 1:3, 52; vgl. vs. 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 35, 36, 38, 40, 42, 45: 'Allen die met het leger (*zaba*) uittrokken'.

Jahweh Zebaoth, de Heere van de legermachten', is de 'God van de gelederen van Israël' (1 Sam. 17:45) en Hij is 'God over Israël' (2 Sam. 7:26; vgl. Ps. 46:8;48:9). Vandaar dat de naam Zebaoth ook meestal met de naam Jahweh wordt verbonden, de naam van de Verbondsgod van Israël. Wij treffen deze naam daarom op sommige plaatsen aan in verbinding met de ark. In 1 Samuel 4:4 wordt bijvoorbeeld gesproken over de 'de verbondsark van de HEERE van de legermachten (*Jahweh Zebaoth*), Die tussen de cherubs troont'. De ware Aanvoerder van de Israëlieten in de strijd tegen hun vijanden is Jahweh Zebaoth, de Heere van de legermachten (vgl. 2 Sam. 6:2). Het is echt opmerkelijk dat God Zich in de Bijbelboeken Exodus en Numeri nooit Jahweh Zebaoth noemt, hoewel er in die boeken wel over Israël als de 'heerscharen van Jahweh' wordt gesproken en hoewel de strijd tegen allerlei vijanden in die boeken toch een grote rol speelt.

Als tweede vinden wij dan dat met het woord zaba ('heer'; let op: dit wordt alleen in het enkelvoud in deze betekenis gebruikt) soms ook de geschapen hemellichamen, de zon, de maan en de sterren worden bedoeld. De eerste keer vinden wij al in Gen. 2:1: 'Zo zijn de hemel en de aarde voltooid, en heel hun legermacht (*zaba*)'. In dit vers is ook sprake van de 'heel hun legermacht [heer]' dit slaat zowel terug op 'hemel' als op 'aarde', waarmee de geschapen wezens op de aarde, de planten, de dieren, enz. worden aangeduid (vgl. Gen. 1:9-13, 20-31), maar deze benaming komt verder nergens in de Schrift voor. Wel die van het 'Sterrenleger' (vgl. Gen. 1:14-19). Jahweh Zebaoth is de God die al de sterren van de hemel heeft gemaakt. 'Mijn handen hebben de hemel uitgespannen en aan heel zijn sterrenleger (*zaba*) geef Ik Mijn bevelen' (Jes. 45:12). 'U hebt de hemel gemaakt, de allerhoogste

hemel en heel het leger (*zaba*) erin, de aarde en al wat daarop is, de zeeën en al wat daarin is, en U doet alles leven, en de menigte (*zaba*) aan de hemel buigt zich voor U neer' (Neh. 9:6; vgl. Ps. 33:6; 147:4; Jer. 10:12-16). Jahweh Zebaoth, de Heere van de legermachten is de Schepper en de Gebieder van alle sterren en hemellichamen (vgl. Jes. 40:26). En op een woord van zijn mond worden de hemelen straks weer samengerold en vergaat heel het sterrenleger (Jes. 34:4; vgl. Openb. 6:14; 20:11). God had het de Israëlieten verboden om zich voor deze hemellichamen neer te buigen. Immers, Jahweh Zebaoth is de God die ook de sterren gemaakt heeft, en niet het schepsel maar de Schepper moet hiervoor de eer krijgen (Deut. 4:19, 17:3; vgl. 29:26; 2 Kon. 17:16; 21:3; 23:5, 11; Jer. 7:18; 8:21; 9:13; 44:17, 19, 25; Ezech. 8:16; Amos 5:25, 26; Zef. 1:5 en Hand. 7:42, 43).

Wanneer wij nu deze aanbidding van het sterrenleger in verband brengen met Paulus' uitspraak dat 'dat wat de volken offeren, zij dat aan de demonen offeren' (1 Kor. 10:20), dan komen we uit bij de derde betekenis van het woord *zaba/zebaoth*, namelijk de machten van de engelenwereld. Met de uitdrukking 'hemelse leger', 'zijn sterrenleger' kunnen ook de 'zonen Gods', de engelen worden bedoeld (zie 1 Kon. 22:19 [vgl. vs. 21 'geest'] = 2 Kron. 18:18; vgl. met Job 1:6 vv. en zie ook Richt. 5:20; Jes. 24:21 en wederom Neh. 9:6).

Jahweh Zebaoth is ook de God van de engelen. 'Looft de HEERE, al Zijn legermachten (*zebaoth*), dienaren van Hem, die zijn welbehagen doen' (Ps. 103:21; vgl. 148:2; Luk. 2:13, 14). De naam Jahweh Zebaoth omvat veel meer dan alleen dat Jahweh de God van de legers van de Israëlieten is. Jahweh Zebaoth is de God die de gehele Heerser over elke macht en kracht in deze schepping is, over elk leger en elk

volk, of het nu aard of hemels is. De absolute macht en heerschappij over deze schepping rust bij Hem. Legers van ontelbare engelen staan tot zijn beschikking. En iets van al deze majesteit die Hem omgeeft en kenmerkt, ligt besloten in de naam Jahweh Zebaoth, Heere van de legermachten. ‘De Heere, de HEERE van de legermachten (*Adonaj, Jahweh Zebaoth*), Die het land aanraakt, zodat het wegsmelt en al zijn inwoners rouw bedrijven, omdat het in zijn geheel stijgen zal als de Nijl, en wegzinken als de rivier van Egypte; Hij, Die Zijn opperzalen in de hemel bouwde en Zijn gewelf op aarde grondvestte, Hij, Die het water van de zee riep en uitgoot over het aardoppervlak: HEERE (*Jahweh*) is Zijn naam’ (Amos 9:5, 6). ‘Want zie, Hij Die de bergen vormt, Die de wind scheidt en Die aan de mens bekendmaakt wat zijn gedachten zijn, Die de dageraad tot duisternis maakt, en Die op de hoogten van de aarde treedt; HEERE, God van de legermachten, is Zijn Naam (*Jahweh, Elohim Zebaoth*)’ (Amos 4:13). ‘Wie is als U? Groot van macht bent U, HEERE (*Jahweh*)’ (Ps. 89:9). Laten we ons voor deze God in het stof werpen en zijn grootheid en verhevenheid bewonderen: ‘Ach, Heere HEERE (*Adonai Jahweh*)! Zie, Ú hebt de hemel en de aarde gemaakt door Uw grote kracht en door Uw uitgestrekte arm. Niets is voor U te wonderlijk. U, Die goedertierenheid bewijst aan duizenden, Die de ongerechtigheid van de vaders vergeldt in de schoot van hun kinderen na hen, U, grote, machtige God (*El*) – HEERE van de legermachten is Zijn Naam (*Jahweh Zebaoth*) - groot van raad en machtig van daad (want Uw ogen zijn open over alle wegen van de mensenkinderen, om eenieder te geven overeenkomstig de vrucht van zijn daden)’ (Jer. 32:17-19).

Met deze laatste woorden komen we toe aan een nieuwe bijzonderheid van de naam *Jahweh Zebaoth*, namelijk dat we deze naam alleen

vinden in die boeken die over het latere verval van het volk van God spreken. In de vijf boeken van Mozes, Jozua, Richteren, Ezechiël en de wijsheidsliteratuur wordt deze naam niet gebruikt, in 1 en 2 Koningen, 1 en 2 Kronieken en de Psalmen slechts sporadisch, maar in de resterende Bijbelboeken is het gebruik overweldigend. Van de 285 maal dat we deze naam in het Oude Testament aantreffen, vinden we hem 11 maal in 1 en 2 Samuël, 62 maal in Jesaja (waarvan 56 maal in Jes. 1-39), 77 maal in Jeremia, 14 maal in het kleine boek Haggai, 53 maal in Zacharia en 24 maal in Maleachi (voor Ezra, Nehemia en Daniël: zie later).

Dit zijn juist die Bijbelboeken waarin God zijn afgedwaalde volk weer terugroept tot Zichzelf. Misschien is dit de reden dat pas in het boek Samuël deze naam voor het eerst voorkomt. In dat Bijbelboek lezen we dat het volk Israël een koning begeert 'om ons leiding te geven' en 'hij zal voor ons uit gaan en onze oorlogen voeren', waarop de Heere Samuël laat weten dat zij met deze daad 'zij hebben ú niet verworpen, maar Mij hebben zij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zou zijn' (1 Sam. 8:6, 7, 19, 20). *Jahweh Zebaoth*, de HEERE van de legermachten, is de ware Aanvoerder van dat volk, de 'God van de gelederen van Israël' (1 Sam. 17:45). Hij is Degene voor Wie de hele aarde en de ganse hemel zich moeten neerbuigen. *Jahweh Zebaoth* is de Heere van alle volken van deze aarde en kan daarom ook die andere volkeren naar Israël sturen om hen te tuchtigen of om ze zelf te straffen (Jes. 10:16; vgl. vs. 5-14; 13:3-5; Amos 6:14). Hij is de God die in zijn regering van deze aarde er Zelf zorg voor draagt dat zijn plannen uitgevoerd zullen worden. Dwars door alle verzet en weerstand bij de mensen heen is Hij toch de Heere van alle

hemelse en aardse legermachten en zal Hij zijn doel bereiken. Als Israël ontrouw is, Hij blijft getrouw aan Zichzelf! (2 Tim. 2:13)

Als het verval te erg geworden is (de Bijbelboeken Ezra, Nehemia en Daniël), dan noemt God Zich niet meer 'Jahweh Zebaoth', maar de 'God van de hemel'. Deze naam bevat nog duidelijker dan de naam 'Jahweh Zebaoth', Heere van de legermachten, het aspect van Gods verheven zijn boven zijn schepping. God is geen God die door de mensen 'van de wijs gebracht' kan worden. Hij is soeverein. Niemand kan zijn plannen dwarsbomen. Maar het kan wel zijn dat God in zijn regering van deze aarde in zekere zin voor een zekere tijd zijn handen van de aarde afhoudt en Zich in de hemel 'terugtrekt', daarbij het bestuur van deze aarde overlatend in de handen van de heersers over de grote wereldrijken. Dit ligt min of meer besloten in de titel: 'God van de hemel' (vgl. 2 Kron. 36:23; Ezra 1:2; 5:11, 12; 6:9-10; 7:12, 21, 23 (2x); Neh. 1:4, 5; 2:4, 20; Dan. 2:18, 19, [28], 37, 44; Openb. 11:13; 16:11; vgl. ook Gen. 24:3, 7; Ps. 136:26 en Jona 1:9 voor een iets minder uitgewerkte betekenis van deze naam).

De 'God van de hemel' is de God die de hemel heeft gemaakt (Gen. 1:1, 2 Kron. 2:12; Ps. 115:15), die in de hemel woont (Deut. 4:39; 1 Kron. 8:30, 39, 43, 49; Pred. 5:1) en die op grond van die positie alle rechten op deze aarde heeft (Jes. 66:1). Wanneer God Zich de God van de hemel noemt, is zijn relatie met Israël verbroken. Maar wanneer Hij Zich Jahweh Zebaoth noemt, erkent Hij in zekere zin nog steeds een relatie met zijn aardse volk. (vgl. in dit licht de twee nieuwtestamentische teksten met deze naam: Rom. 9:29 en aan het volk Israël gerichte Jakobusbrief; Jak. 5:4). Ondanks de puinhopen van het aardse getuigenis is Jahweh Zebaoth tóch Degene die zijn

plan van zegen voor Israël ten uitvoer zal brengen (Hag. 2:7-10). Hij heeft een recht op Israël en dat maakt Hij bekend aan alle volken van deze aarde. 'De HEERE van de legermachten (*Jahweh Zebaath*) zal regeren op de berg Sion' (Jes. 24:23; vgl. 6:5; Ps. 24:7-10), en ook Hij alleen is 'God van alle koninkrijken van de aarde' (Jes. 37:16; vgl. 54:5; Zach. 14:16 [vgl. vs. 9]). En om dat doel te bereiken zal Hij in zijn regering ook oordelen over deze aarde moeten brengen (Jes. 13:4; 29:6; 31:4; 51:15, e.a.p.).

Alleen deze God is het waard gevreesd te worden. 'De HEERE van de legermachten (*Jahweh Zebaath*), Hem moet u heilig achten; Hij is uw vrees en Hij is uw verschrikking' (Jes. 8:13). Hem alleen moeten wij het 'heilig, heilig, heilig' toeroepen (Jes. 6:3). Maar het is tegelijkertijd ook mooi om te zien dat de eerste maal dat we de naam Jahweh Zebaath in de Bijbel aantreffen, dit niet in verband met vrees voor zijn majesteit staat, maar genoemd wordt in verband met aanbidding. De Heere van de legermachten zag niet naar de offers van de goddeloze priesters Hofni en Pinehas, maar Hij luisterde wel naar de stem van Elkana en zijn vrouw Hanna, als zij jaarlijks optrokken naar Silo om Hem daar te aanbidden (1 Sam. 1:3 [vgl. vs. 17]). De Heere van de legermachten kent degenen die Hem tarten, maar Hij weet ook wie er onder de aardse en de hemelse legermachten zijn die zijn gezag erkennen en bewonderen.

Tot slot rest ons nog om te wijzen op Hem die Zich in het Nieuwe Testament als de '*Heere van de legermachten*' openbaart: de Heer Jezus. De '*bevelhebber van het leger van de HEERE*' (Joz. 5:14) was '*vlees geworden*' en tot zijn volk gekomen (Joh. 1:14). Ja, '*zijn volk*' (Matt. 1:21), want Jezus Christus is de ware Koning, de ware Heerser, en

Gebieder van de legermachten van Israël (vgl. Micha 5:1; Matt. 8:8-9). Zo is Hij ook de ware Heer van de hele schepping, want Hij *'draagt alle dingen door het woord van zijn kracht'* (Hebr. 1:3). Hij is het die beveelt wat straks met de hemel en de aarde moet gebeuren (vgl. Hebr. 1:12 [vgl. dit met Jes. 34:4] en zie ook Openb. 10:1, 2). Hij is Degene die gediend wordt door de hemelse legermachten, de engelen (Mark. 1:13) en die zij aanbidden (Hebr. 1:6; vgl. Luk. 2:13, 14). Want Hij is het die het bevel voert over al die hemelse legioenen (Matt. 26:53; vgl. 2 Thess. 1:7). Hij is het ook die we moeten vrezen en heilig moeten achten! (vgl. Jes. 8:13, 14 met Rom. 9:32, 33). Alle legers in de hemel en op de aarde ressorteren uiteindelijk onder zijn gezag, want Hij is de *'Koning van de koningen en Heer van de heren'* (Openb. 19:14, 16). Hemel en aarde staan ten dienste van Hem *'want Uw Naam is over mij uitgeroepen, HEERE, God van de legermachten'* (Jer. 15:16). Laten wij, met Elkana en Hanna, en met de engelen van God, ons ook voor Hem neerbuigen en Hem aanbidden!

El Olaam

De eeuwige God

In de vorige artikelen hebben we gezien dat de vele namen die God in het Oude Testament draagt, ons enerzijds iets leren over de geweldige grootheid en majesteit van onze God, maar anderzijds ook over Zijn liefde voor Zijn schepping, Zijn liefde voor de mens.

God had deze wereld, u en mij, zo lief dat Hij zelfs Zijn eigen Zoon voor ons heeft overgehad (Joh. 3:16) om ons in een persoonlijke relatie met Zichzelf te brengen, om ons tot Hem terug te brengen en ons te leren vertrouwen op Zijn kracht. In dit slotartikel willen we nog een naam van deze God overdenken, weliswaar een naam die maar zelden in de Schrift voorkomt, maar toch een naam die Hem bij uitstek onderscheidt van alle anderen 'goden' in deze wereld: Onze God draagt de naam 'Olaam', de Eeuwige. Afgoden hebben een begin en een einde (vgl. Jes. 44:9vv.), maar onze God heeft geen begin en heeft geen einde: Onze God is een eeuwig God!

Laten we eerst eens naar de betekenis van het woord 'olaam' kijken: Dit woord heeft een heel spectrum van mogelijke vertalingen, variërend van 'oud', 'van oudsher' tot 'altijd', 'eeuwigdurend'. Wanneer het echter op God wordt toegepast, heeft het echter altijd de betekenis 'eeuwig', 'eeuwigdurend' of 'eeuwigheid'. 'Olaam' is afgeleid van een stam die 'verbergen' betekent: Het wijst ons op 'iets dat verborgen

is in de verre toekomst of in het vage verleden'. De betekenis is dus niet zozeer eeuwig in de zin van 'oneindig', maar veeleer in de zin van 'ontelbaar': 'Olaam' wijst op een tijd die verder ligt dan iemands gedachten kunnen reiken, verder dan een mens met zijn beperkte vermogens kan natrekken. Zo wordt met de 'dagen van vroeger tijd (*olaam*)' (Deut. 32:7) niet de eeuwigheid bedoeld, maar de tijd van een vroegere generatie Israëlieten, een tijd die verder terug lag dan dat zij zelf hadden meegemaakt.

Maar wanneer dit woord op God betrekking heeft, heeft het wel degelijk de betekenis 'oneindig': '*El Olaam*' is de naam van de 'eeuwige God', of beter: 'de God van de eeuwigheden', de God die aan de bron staat van alles wat er tussen het verst afgelegen stukje van de tijd in het verleden en de eindeloze verte van een toekomstige eeuwigheid gebeurd is en gebeurt. Zoals de naam '*Jahweh*' ons iets laat zien van de eeuwig God in Zijn onveranderlijke Wezen, zo stelt de naam '*El Olaam*' ons deze God voor als Degene die een werk verricht in de eeuwigheid die er tussen het begin en het einde van de tijd ligt. Hij is de God die 'de tijden en tijdstippen verandert, Hij zet koningen af en stelt koningen aan' (Dan. 2:21). Zoals de naam '*Jahweh*', 'IK BEN DIE IK BEN, getuigt van een God die geen verleden of toekomst kent, maar Eén die boven de tijd staat, die eeuwig aan Zichzelf gelijk is, zo spreekt de naam '*El Olaam*' ons van de God van de eeuwigheden, de God van de 'tijden en gelegenheden', de God die in de tijd een plan volvoert met de mens, dwars door de verschillende bedelingen heen; een God die Zijn doel bereikt: 'het eeuwig voornemen' (Ef. 3:10, 11; Lett. [het] voornemen der eeuwigheden).

El Olaam, de God van de eeuwigheden, is dus Degene die aan de oorsprong staat van de grote kringloop van Goddelijke wegen en paden die met de regering en de loop van deze wereld in verband staan. Maar om zo'n God te zijn, moet Hij wel boven de tijd staan, zodat er ook in de naam 'El Olaam' de bijgedachte ligt van 'Hem die boven de tijd is verheven'. Deze naam benadert dus toch weer heel dicht de betekenis van de naam 'Jahweh'. Als we nu de teksten gaan onderzoeken waar God Zich 'El Olaam' noemt, dan vinden we de beide bovengenoemde gedachten steeds terug. De eerste maal dat we deze naam tegenkomen, is in Genesis 21. In dat bijzondere hoofdstuk uit de Bijbel zien we hoe God 'eindelijk' Zijn aan Abraham gedane beloften vervult: Abraham krijgt op honderdjarige leeftijd een zoon, Izak (Gen. 21:1-7). Een nieuw tijdperk breekt er nu voor hem aan: de tijd van het 'vlees' is voorbij; nu komt de tijd van het 'geloof': Hagar wordt verdreven, en Izak neemt Ismaëls plaats in als erfgenaam (Gen. 21:8-21). Aan het einde van dit veelbewogen hoofdstuk lezen we dan dat Abraham te Berseba een tamarisk plantte. 'En hij riep daar de naam van Jahweh, de eeuwige God (*El Olaam*), aan' (Gen. 21:33). Wanneer er een nieuw tijdperk in Abrahams leven aanbreekt, dan blijft God toch nog steeds dezelfde God. Abrahams omstandigheden veranderen, maar God is als het duurzame, onvergankelijke hout van een tamarisk, waarvan het altijd groene loof ons leert van de eeuwigheid van God, de El Olaam.

In Galaten 4 vinden wij de Goddelijke uitleg van Genesis 21. Hagar (zegt Paulus) is een beeld van de bedeling van de wet. De bedeling waarin de op de berg Sinai gegeven wet van de Israëlieten 'slaven' maakte. Zoals Ismaël een slaaf van Abraham was (Gen. 21:22-25). Maar er is ook een bedeling die van een ander beginsel uitgaat,

namelijk de bedeling die verbonden is met het hemelse Jeruzalem, een beeld van de hemelse beginselen van genade die in deze bedeling de boventoon voeren, beginselen die gegrond zijn op het feit dat de Zoon van God op één van de bergen van Jeruzalem voor zondaars aan een kruis stierf. Met deze stad zijn ook mensen verbonden: ‘kinderen van de belofte, naar het voorbeeld van Izaäk’ (Gal. 4:28). Maar in het volgende stukje lezen we wat de diepere les ervan is, dat Hagar en haar zoon verdreven werden en de ‘kinderen van de vrije’, net zoals Izak, tot de erfgenamen worden gesteld (Gal. 4:30-5:1): De bedeling van de wet (Hagar, Ismaël, de berg Sinai, het ‘huidige Jeruzalem in slavernij’) was voorbij; de bedeling van de genade (Sara, Izak, het hemelse Jeruzalem) was aangevangen. Dit is precies de boodschap van de Hebreeënbrief. De tijd van de priesterdienst in een aards heiligdom was voorbij, het levitische priesterschap had afgedaan; nu is er een tijd aangebroken waarin er maar Eén priester is, doch niet zoals in de tijd van de heerschappij van de berg Sinai ‘naar de wet van een vleselijk gebod’, maar op een geheel andere wijze, naar een geheel ander ‘ordening’: naar het voorbeeld van Melchizedek: een priesterschap zonder einde, ‘naar de kracht van een onvergankelijk leven’ (Hebr. 7:16, 17, zie ook het gehele hoofdstuk). Als God dan al dat oude wegdoet, dat toch immers op Zijn eigen bevel ingesteld was (zie bijv. Hebr. 8:5), en nu iets geheel nieuws begint, betekent dat dan dat God is veranderd? Heeft er bij die wisseling van priesterschap, die wisseling van wet, het aanbreken van die nieuwe bedeling, een ‘andere God de troon beklommen’? Nee, God is de *El Olam*, de God die in de tijd ‘vele malen en op vele (verschillende) wijzen gesproken had’ (Hebr. 1:1), maar die Zelf de Onvergankelijke, de Eeuwige blijft. Daarom lezen we aan het slot van de Hebreeënbrief over die

onveranderlijkheid van God: 'Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid' (Hebr. 13:8). Deze tekst betekent nu juist niet (zoals sommigen dit vers uitleggen) dat God altijd dezelfde blijft en dus altijd op dezelfde manier handelt. Nee, God handelt juist op allerlei verschillende, elkaar soms bijna tegenstrijdige manieren - de hele Hebreeënbrief is daar een voorbeeld van. Maar juist ondanks dat God in verschillende tijden steeds anders handelt, is Hij toch steeds Dezelfde God: Altijd blijft Hij Zichzelf gelijk! Hij is de *El Olaam*, de God die in de ogen van de mens veranderlijk lijkt, maar die 'geen verandering en geen schaduw van omkering' (Jak. 1:17) kent en altijd de Eeuwige, de Onveranderlijke is! 'U, Heer, hebt in het begin de aarde gegroundvest, en de hemelen zijn de werken van uw handen. Zij zullen vergaan, maar U blijft; en zij zullen alle als een kleed verouderen, en als een mantel zult U ze samenrollen ... maar U bent Dezelfde...' (Hebr. 1:10-12; vgl. Ps. 102:26-28).

Die bedeling van de genade was in de 'tijden van de eeuwen verzwegen' geweest. Maar er kwam een moment dat 'naar het bevel van de eeuwige God' (Rom. 16:26) dat wat tot dan toe altijd 'verborgen was in God' (Ef. 3:9), openbaar te maken, om een nieuw tijdperk in te luiden, een tijdperk met andere wetten en regels, met andere mensen en andere beloften, maar met dezelfde God, de 'eeuwige God', de 'Koning der eeuwen, de onvergankelijke, onzichtbare, enige God' (1 Tim. 1:17; vgl. Ps. 10:16 en Jer. 10:10), de 'God die leeft tot in de eeuwigheid der eeuwigheden' (Openb. 15:7, Grieks). Maar blijft dit dan altijd zo doorgaan? Nee, er zal een moment komen dat er een laatste bedeling zal aanvangen, de 'bedeling van de volheid der tijden' (Ef. 1:10), een eeuwig koninkrijk. Nu zit de mens nog 'gevangen' in de eeuwige cyclus van baren en sterven, van planten

en uitrukken, van doden en helen, van afbreken en opbouwen, een cyclus van tijden om te wenen en tijden om te lachen (Pred. 3:1-8); maar er komt een tijd dat 'dit vergankelijke onvergankelijkheid moet aandoen en dit sterfelijke onsterfelijke' (1 Kor. 15:53). Zoals God Zelf een 'eeuwig God' is, zo heeft Hij de mens boven de dieren en de planten uitverkoren aan die 'eeuwigheid' deel te krijgen: God heeft in het hart van de mens 'de eeuw (*olaam*) gelegd' (Pred. 3:11)! Wij mensen zijn niet bestemd om eeuwig in de tijdelijkheid gevangen te zitten: De God der eeuwigheden heeft Zich voorgenomen dat er een tijd zal komen dat de Heer Jezus 'voor eeuwig zal regeren' (Ps. 146:10; vgl. 45:7; Ex. 15:18). In die tijd zal al het 'sterfelijke door het leven wordt verslonden' (2 Kor. 5:4). Dan zullen wij eeuwig met de Eeuwige zijn (vgl. 1 Thess. 4:17).

*Dan, dan zal ons hart van vreugde juichen,
als U ons voor eeuwig rusten doet:
dan zal onze knie zich dankend buigen:
U, Heer Jezus, maakte alles goed.*

De uiteindelijke eeuwige rust die ons ten deel zal vallen als wij straks bij onze Heiland zijn, ligt vast verankerd in Wie God Zelf is: Omdat Hij een eeuwig God is, kan en zal Hij ons eeuwige rust geven; en omdat Hij de *El Olaam* is, de God der eeuwigheden, zal niemand zijn wil kunnen weerstaan, Zijn plannen kunnen dwarsbomen. Daarom kan Hebr. 6:17 spreken over de 'onveranderlijkheid van zijn raad'; daarom lezen we ook in Ps. 33:11: 'De raad van de HEERE bestaat

voor eeuwig, de gedachten van Zijn hart bestaan van generatie op generatie' (vgl. Rom. 11:29). Als de eeuwige God ons liefheeft, is dat een 'eeuwige liefde' (Jer. 31:3; en vgl. Joh. 13:1!). De Heere is toch een God, wiens 'goedertierenheid voor eeuwig is' (Ps. 100:5). Laten wij daarom nooit de blik richten op een mens, een schepsel, maar op de Schepper, de Eeuwige God Zelf: 'Zie voor uzelf dan af van de mens - in zijn neus heeft hij slechts adem – want als wat is hij eigenlijk te beschouwen; Wend u tot Mij ... alle einden der aarde' (Jes. 2:22; 45:22).

God is een eeuwig God, *'zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsregister, zonder begin van dagen of einde van leven'* (vgl. Hebr. 7:3). *'Zijn oorsprongen zijn oudsher, van eeuwige dagen af'* (Micha 5:1); *'de eeuwige wegen zijn van Hem'* (Hab. 3:6); *'het getal van Zijn jaren is niet te doorgronden'* (Job 36:26). Deze God zal altijd Zichzelf gelijk blijven: *'Zo waar Ik in eeuwigheid leef'* (Deut. 32:40), dat wil zeggen dat Hij absoluut zelfstandig is: Door niets dat in deze schepping gebeurt, is Hij beperkt of wordt Hij gehinderd: *'Van eeuwigheid tot eeuwigheid bent U God'* (Ps. 90:2). *'Ik, de HEERE, Die de Eerste ben, en bij de laatsten ben Ik [nog steeds] Dezelfde'* (Jes. 41:4). Wat kunnen wij anders doen dan Daniël na te zeggen: *'De Naam van God zij geloofd van eeuwigheid tot in eeuwigheid...'* (Dan. 2:20)

God is onveranderlijk. En juist die onveranderlijkheid onderscheidt Hem van al Zijn schepselen: De schepping is als een oceaan, die steeds verandert, die steeds rusteloos in beweging is (vgl. Jes. 17:12 en 57:20). Bij God is geen verandering, noch in Zijn Wezen, noch in Zijn wezenskenmerken, noch in Zijn raadsbesluiten. Bij God is *'geen verandering of schaduw van omkering'* (Jak. 1:17). Hij is als een rots

die uit de rusteloze oceaan omhoog rijst, onaantastbaar vast voor alle golven die zich op de klippen te pletter slaan (vgl. Deut. 32:4). *‘Want Ik, de HEERE, ben niet veranderd’* (Mal. 3:6). Zijn kracht neemt nooit af, Zijn heerlijkheid vervaagt nooit.

Wat is het geweldig om zo’n God te bezitten! ‘De eeuwig God (*Elohim Olaam*), de HEERE, de Schepper van de einden der aarde’ (Jes. 40:28). Als wij mensen moe worden, dan wordt onze God dat nooit; maar Hij versterkt ons juist met Zijn kracht! En als wij machteloos zijn en moedeloos terneer zitten, omdat wij de wegen van deze schepping niet meer begrijpen, dan is onze God nog steeds de Alwijze God, Wiens verstand niet is te doorgronden: ‘Hij vermeerdert de sterkte van wie geen krachten heeft’; ‘Met wie zou u Mij willen vergelijken, of aan wie ben Ik gelijk?’; ‘Jongeren zullen moe en afgemat worden, jonge mannen zullen zeker struikelen; maar wie de HEERE verwachten, zullen hun kracht vernieuwen, zij zullen hun vleugels uitslaan als arenden; zij zullen snel lopen en niet afgemat worden, zij zullen lopen en niet moe worden’ (Jes. 40:25-31).

‘Welzilig bent u, Israël! Wie is zoals u? U bent een volk dat door de HEERE verlost is. Hij is een schild en een hulp voor u, Hij is uw majesteitelijk zwaard’; ‘Niemand is er als God, Jesjurun!; Hij rijdt op de hemel om u te helpen, en in Zijn majesteit op de wolken. De eeuwige God is voor u een woning en onder u zijn eeuwige armen’ (Deut. 33:26, 27, 29).